

jaaroverzicht 2014

stijgers

Inhoud

- 2** Voorwoord Dianda Veldman
- 4** IPPF onze grote zus
- 6** Kort
- 8** Samen de regie met Soa Aids Nederland
- 10** Partners zien voordelen van allianties
Tussenstand programma 'Unite for Body Rights'
- 11** De lange afstandsrelatie van Teun en Talimba
Unite For Body Rights! in Malawi
- 12** Rutgerslezing Baas in eigen bed
- 14** Ouderen en seks uit taboesfeer
- 15** Seks in de zorgpraktijk
- 16** Betere toekomst voor jongeren in Suriname
- 16** Onze ondersteuning in Europa
- 18** De oogst van 2014
- 20** Rondetafelgesprek over samenwerking richting jongeren
- 22** VN-rapport: investeren in seksuele vorming loont
- 22** Column Tamar Doorduyn
LHBT'er of mens?
- 23** Werken aan acceptatie diversiteit

- 24** Opvallend in 2014
- 24** Regie over seks op de buis
- 26** Het vrouwencondoom in de spotlights
- 27** Nieuws van de veldkantoren
- 30** Apeldoornse school wint Lovebuzz-award
- 31** Succesvol symposium Lessen in de Liefde
- 32** Achter de schermen
- 32** Nieuws van de Raad van Toezicht
- 33** Raad van Toezicht
- 34** In voor innovatie
- 36** Invloed bij de Verenigde Naties
- 36** Betrokken mannen sleutel tot genderrechtvaardigheid
- 38** Internationale experts over seksuele voorlichting
- 40** Financieel jaaroverzicht

Voor woord

Dianda Veldman

*"If you want to go fast,
go alone. If you want
to go far, go together."*

Wij doen het niet alleen

Eén van mijn favoriete gezegden is *"If you want to go fast, go alone. If you want to go far, go together."* Het schijnt van oorsprong Afrikaans te zijn. Ik krijg er altijd het beeld bij van een eenzame jager die over de vlakke jakkert en uiteindelijk wordt opgepeuzeld door een roofdier. Tegenover een hechte stam die niet snel vooruit komt, maar uiteindelijk wel veilig die felbegeerde vruchtbare plek bereikt. Ook in onze tijd is dit gezegde van toepassing. Mensen én organisaties hebben vaak de neiging dingen in hun eentje te doen. Het lijkt sneller te gaan. Maar bereik je ook meer?

Bij Rutgers hebben we de afgelopen jaren veel samen-gewerkt met andere organisaties. De meest intensieve vorm van samenwerking gingen we natuurlijk aan tijdens onze fusie, alweer zo'n vijf jaar geleden. Het is een goede stap geweest. Dat we nu werken in zowel Nederland als in ontwikkelingslanden levert meerwaarde op, over en weer. We werkten de afgelopen jaren ook intensiever dan ooit samen met collega-organisaties. En net zoals in het Afrikaanse gezegde merken we dat dat soms langzamer gaat dan wanneer je alleen zou werken. Maar dat het uiteindelijk meer oplevert.

Samenwerken gaat niet vanzelf, je moet er hard voor werken. Nagaan of je dezelfde visie hebt, om te voorkomen dat je halverwege merkt dat partijen eigenlijk een verschillende bestemming voor ogen hadden. Maar ook zorgen dat elke samenwerkingspartner zelf genoeg uit het samenwerkingsverband kan halen. De balans tussen geven en ontvangen moet goed zijn, anders duurt een samenwerking niet lang. Ook in professionele samenwerkingsverbanden helpt het als mensen elkaar mogen en vertrouwen, heb ik gemerkt. Vooral als het wat tegenzit, kan het feit dat je elkaar aardig vindt meehelpen er weer samen tegenaan te gaan.

In dit jaarmagazine besteden we aandacht aan al die samenwerkingsverbanden, nationaal en internationaal, waarin Rutgers participeert. We hebben bovendien ngo's in ontwikkelingslanden gestimuleerd samen te werken. Op de resultaten daarvan ben ik heel trots. Van meerdere organisaties in Afrika en Azië hebben we gehoord hoe ze in hun land veel meer invloed hebben gekregen doordat ze nu een alliantie vormen. Hun overheid neemt ze serieuzer, ze komen gemakkelijker in aanmerking voor fondsen en vooral: de mensen waar ze voor werken, worden beter geholpen.

Ziet u trouwens dat ik steeds *Rutgers* schrijf en niet *Rutgers WPF*? Waarschijnlijk was u al opgevallen dat op het omslag van dit jaarmagazine ook 'Rutgers' staat? Het is wel duidelijk: we hebben onze naam veranderd. 'Rutgers WPF' was een samentrekking van Rutgers Nisso en World Population Foundation, de twee organisaties die in 2010 fuseerden. We merkten echter dat het een ingewikkelde naam is; lastig uit te spreken en te onthouden. 'Rutgers' is niet meer dan een Nederlandse familienaam. Maar sinds in 1931 het eerste Rutgershuis in Rotterdam werd gevestigd, associëren Nederlanders de naam met seksualiteit. En inmiddels is 'Rutgers' in het buitenland ook voldoende ingevoerd, waardoor we nu zonder problemen onze naam kunnen veranderen in een kort en krachtig 'Rutgers'.

Met het wegvallen van 'WPF' in onze naam vervallen dus geenszins onze buitenlandse activiteiten. Integendeel: in dit jaarverslag kunt u lezen dat we ook internationaal steeds meer kunnen betekenen in het verbeteren van de seksuele gezondheid en rechten van mensen. Dus, organisaties in Nederland en elders in de wereld die worstelen met het thema seksualiteit: Rutgers is van harte bereid de samenwerking aan te gaan. Want ook in onze tijd gaat dat oude Afrikaans gezegde nog op: *als je snel wilt, moet je alleen gaan; als je ver wilt komen, ga dan samen.*

Dianda Veldman
Directeur

IPPF

onze
grote
zus

Miranda van Reeuwijk
**"Wij hebben nog steeds
 een gelijkvormige missie en
 visie, waarbij een positieve,
 op rechten gebaseerde
 benadering van seksualiteit
 centraal staat."**

Rutgers is een gewaardeerd lid van de International Planned Parenthood Federation (IPPF). Miranda van Reeuwijk, onderzoeker Internationaal bij Rutgers, en Doortje Braeken, senior advisor adolescents, gender and rights op het hoofdkantoor van IPPF in Londen, vertellen over een hechte samenwerking die al lang terug gaat.

Hoe verhouden IPPF en Rutgers zich tot elkaar?

Miranda: "IPPF heeft in elk land in de wereld een member association, een lidorganisatie die zich bezighoudt met voorlichting over seksualiteit en zich inzet voor voorzieningen en middelen op het gebied van seksuele gezondheid en geboorteregeling. Rutgers is een speciale lidorganisatie voor IPPF. We werken al heel lang samen. IPPF heeft qua visie en benadering veel overgenomen van de Rutgers Stichting destijds. Niet vreemd, want de NVSH, waar de Rutgers Stichting de hulpverleningstak van was, heeft IPPF mede opgericht. Maar ook tegenwoordig hebben we nog een gelijkvormige missie en visie, waarbij een positieve, op rechten gebaseerde benadering van seksualiteit centraal staat."

Doortje: "Klopt, ik heb bij IPPF veel kunnen inbrengen van wat ik heb geleerd als voorlichter en beleidsmedewerker bij de Rutgers Stichting. Ze vonden het hier in Londen eerst maar vreemd dat ik het had over een positieve benadering van seksualiteit, maar dat is aangeslagen. IPPF heeft nu haar eigen Declaration of Sexual Rights en 'sexual pleasure' staat tegenwoordig hoger op onze agenda."

Wat levert het IPPF-lidmaatschap op?

Miranda: "Het lidmaatschap van IPPF is waardevol voor Rutgers. Zo hebben we in het verleden van hen geleerd een raamwerk te ontwikkelen voor het monitoren en evalueren van projecten met onze partnerorganisaties. We maken gebruik van de materialen van IPPF, het netwerk en de ingangen die dat oplevert. Omgekeerd heeft IPPF aan ons een partner in het ondersteunen van lidorganisaties waarmee wij vanuit onze programma's werken. We werken ook veel samen bij pleitbezorging, het ontwikkelen van handleidingen en tools, en het organiseren van conferenties."

Doortje: "Voor Rutgers heeft het lidmaatschap van IPPF een andere betekenis dan voor een lidorganisatie die subsidie krijgt van IPPF. Maar alle IPPF-leden hebben dezelfde visie en doelstellingen. We zijn een federatie en geen stichting; dat betekent dat alle organisaties onafhankelijk zijn, een

eigen bestuur hebben en hun eigen prioriteiten kunnen stellen. Dat geeft ruimte voor creativiteit en de mogelijkheid van elkaar te leren. Bijvoorbeeld door materialen en programma's uit te wisselen. Ik ben ongelooflijk trots op het werk dat IPPF en Rutgers samen hebben gedaan. Bijvoorbeeld op de toolkit Explore, een uniek instrument dat door veel andere organisaties, inclusief die van de Verenigde Naties, erg wordt gewaardeerd."

Wat heeft IPPF met haar netwerk bereikt?

Miranda: "Doordat IPPF in alle landen lidorganisaties heeft, heeft de federatie veel kunnen bereiken in de verbetering van seksuele rechten. Om lid te zijn van IPPF moet je als organisatie aan bepaalde criteria voldoen, zoals het werken vanuit de universele rechten van de mens. Daaronder vallen ook rechten op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid. Een ander criterium is de participatie van jongeren. Je kunt niet effectief zijn als je je doelgroep niet bij je werk betreft. Je zorgt met zulke criteria voor een universele manier van werken aan seksuele en reproductieve gezondheid."

Doortje: "Ik denk dat IPPF nog steeds een voorloper is op het gebied van seksuele rechten van jongeren en jongerenparticipatie. In het nieuwe strategische plan is veel aandacht voor jongeren als cliënten, als partners en als agents of social change. We gaan extra inzetten op de groepen jongeren die nu nog slecht worden bediend. Ook durven we 'moeilijke issues' te verkennen, zoals de leeftijdsgrens waaronder seks strafbaar is. Ik denk dat we vooruitstrevend kunnen zijn omdat organisaties zoals Rutgers lid zijn van onze 'familie'."

Doortje Braeken

"Ook durven we 'moeilijke issues' te verkennen, zoals de leeftijdsgrens waaronder seks strafbaar is. Ik denk dat we vooruitstrevend kunnen zijn omdat organisaties zoals Rutgers lid zijn van onze 'familie'."

Actie 'Ik Beslis' slaat aan

Politici op de foto voor seksuele rechten

Voorbijgangers, Kamerleden, ministers en beleidsmakers: velen gaan op 13 mei op Het Plein in Den Haag op de foto met de stelling 'Ik Beslis: over mijn lijf', 'of ik kinderen wil', 'over mijn eigen toekomst' of 'wie ik liefheb'. Hiermee betuigen zij steun aan de wereldwijde campagne I Decide voor seksuele en reproductieve rechten, geïnitieerd door IPPF. Lidorganisaties in 56 landen doen hieraan mee, waaronder Rutgers.

Linda Voortman, Kamerlid van GroenLinks, ging ook op de foto. "De belangrijkste reden om mee te doen aan deze actie is dat het voor ons heel vanzelfsprekend lijkt dat je zelf kunt beslissen over je eigen lichaam en met wie je seks hebt. In veel landen is dit helemaal niet zo vanzelfsprekend. Op deze manier wil ik een statement maken: ik wil dat dit voor iedereen vanzelfsprekend wordt."

Met de actie willen de IPPF-lidorganisaties meer dan een miljoen steunbetuigingen ophalen en deze aanbieden aan secretaris-generaal Ban Ki-moon van de Verenigde Naties. De campagne loopt tot de zomer van 2015, een beslissend moment voor het bepalen van de agenda voor de toekomst.

Linda Voortman
Groen Links

Dennis de Jong
SP

Ingrid de Caluwé
VVD

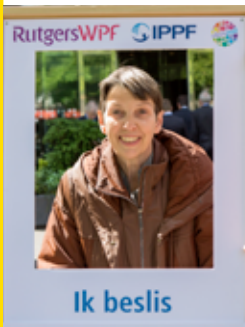
Esther Ouwehand
PvdD

Bram van Ojik
Groen Links

Jasper van Dijk
SP

Jetta Klijnsma
PvdA

Sjoerd Sjoerdma
D66

Jeanine
Hennis-Plasscheart
VVD

Toolkit for Men erkend in Zuid-Afrika

Onze *Toolkit for Men* wordt in Zuid-Afrika geaccrediteerd door de South African Council of Social Service Professions (SACSSP). De toolkit is een methode om mannen meer respect voor hun partner bij te brengen. De SACSSP zet hem al een paar jaar in bij de behandeling van plegers van seksueel geweld. Als gevolg van de accreditatie verwachten we meer vraag naar de toolkit en de trainingen die onze Zuid-Afrikaanse partnerorganisatie MOSAIC hiermee geeft.

Hoge beoordeling 'Lang Leve de Liefde'

Het lespakket 'Lang Leve de Liefde' van Soa Aids Nederland en Rutgers wordt in 2014 door het RIVM erkend als een effectieve methode. Scholieren die hiermee aan de slag zijn gegaan, blijken meer kennis over seksuele gezondheid te hebben en staan positiever tegenover het gebruik van condooms en de pil. Lang Leve de Liefde is het enige lespakket over relaties en seksualiteit voor het voortgezet onderwijs dat zo hoog wordt beoordeeld. Ruim 450 scholen gebruiken het in de onderbouw. Het is ook populair op scholen met leerlingen die extra kwetsbaar zijn, zoals het praktijkonderwijs en leerlingen met een (licht verstandelijke) beperking.

Extra aandacht voor speciaal onderwijs

Hoe leer je kinderen in het speciaal onderwijs over relaties en seksualiteit? In 2014 komen we met een aantal handreikingen.

Ook in het (voortgezet) speciaal onderwijs is seksuele vorming opgenomen in de kerndoelen, en daarmee wettelijk verplicht. De leerlingen zijn heel divers – ze hebben verschillende beperkingen of psychiatrische problemen. Uit onderzoek blijkt dat hun seksuele ontwikkeling niet heel anders verloopt dan bij andere kinderen, maar ze hebben het wel moeilijker. Daardoor lopen ze meer risico's tijdens hun seksuele ontwikkeling. Ze kunnen bijvoorbeeld lastiger informatie over seksualiteit vergaren, hebben minder autonomie en privacy, een kleiner sociaal netwerk, communicatieproblemen en ze zijn kwetsbaar voor seksueel misbruik.

In het project 'Van Kwetsbaar naar Weerbaar' ontwikkelden Rutgers en de CED Groep eerder al doelgerichte leerlijnen voor het SO en VSO. In 2014 organiseren we bijeenkomsten waar we met docenten inventariseren welke methodieken en materialen tegemoetkomen aan de thema's en doelen van de leerlijn. Daarnaast verzamelen we tips en trucs voor het geven van seksuele vorming. Met workshops, trainingen en lezingen ondersteunen we onderwijsinstellingen. Voor ouders hebben we de brochure 'Seksuele opvoeding van kinderen met een beperking', waarover meer in 'De oogst van 2014'. In 2015 komen op www.seksuelevorming.nl onder andere vijf films te staan met voorbeeldlessen en interviews met docenten in het speciaal onderwijs.

Om bedrijven en particulieren te betrekken bij kleinschalige projecten en die te financieren, richten (oud)leden van de Raad van Toezicht in het najaar de Stichting Vrienden van Rutgers op. Nu de overheid minder investeert in ontwikkelings samenwerking, worden bijdragen van bedrijven en particulieren belangrijk voor het werk van Rutgers in Azië en Afrika. Gevers worden echt betrokken bij het project dat ze (mede) financieren.

Meer weten of Vriend worden van Rutgers?

Mail naar: vrienden@rutgers.nl

Aidsbestrijders komen om bij vliegcrash MH17

Donderdag 17 juli 2014 is een zwarte dag. In de middag bereikt ons het bericht dat een vliegtuig, onderweg van Amsterdam naar Kuala Lumpur, is neergestort. We vrezen dat zich in dit vliegtuig mensen bevinden die op weg zijn naar de internationale Aids Conferentie in Melbourne. Onze eigen medewerkers zijn eerder gevlogen en veilig aangekomen. Dat geldt niet voor een aantal oud-collega's en collega's van onze partners uit het werkveld: Pim de Kuijer (lobbyist voor STOP AIDS NOW! en het Aids Fonds), Martine de Schutter (leider van het Aids Fonds programma Bridging the Gaps) en aidsbestrijders Joep Lange, Jacqueline van Tongeren en Lucie van Mens. Veel van onze medewerkers kenden één of meerdere van hen. We zijn allemaal enorm aangeslagen. Het overlijden van deze mensen is een enorm verlies voor het werkveld van de aidsbestrijding, de SRGR-gemeenschap en voor de wereld als geheel. Onze gedachten gaan uit naar hun familie, vrienden en geliefden.

Mijlpalen in Oeganda en Burundi

Het Oegandese ministerie van Onderwijs heeft The World Starts With Me erkend als een goede methode om seksuele vorming te geven op middelbare scholen. Rutgers is heel blij met dit stempel van goedkeuring, omdat een vrije keus voor seksuele oriëntatie al jaren onder druk staat in dit land. Ook in Burundi is een mijlpaal bereikt: The World Starts With Me is het nationale voorlichtingsprogramma voor alle middelbare scholen geworden. Het programma is vertaald in het Frans: Le monde commence par moi. Het helpt jonge mensen tussen 12 en 19 jaar geïnformeerd en respectvol om te gaan met relaties en seksualiteit.

Samen de regie met Soa Aids Nederland

Filippo Zimbile

"We voorkomen versnippering en dubbeling door een gezamenlijk aanbod te creëren voor onze doelgroepen."

Ineke van der Vlugt

"We vullen elkaar goed aan."

Rutgers en Soa Aids Nederland trekken al jaren samen op, maar onze samenwerking is steeds intensiever geworden. We vullen elkaar goed aan als we programma's, campagnes en producten ontwikkelen voor jongeren. Een succes is dit jaar de bundel 'Verhalen onder je kussen'. 850 middelbare scholen bestellen het boek voor hun leerlingen.

Het begon ooit met de Vrij Veilig-campagnes, waar Rutgers het effectonderzoek voor uitvoerde. Vanaf 2005 voeren we samen de regie over het participatieve onderzoek 'Seks onder je 25e'. En sinds 2010 ontwikkelen we gezamenlijk programma's, campagnes en producten gericht op jongeren boven de 12 jaar. De leefstijlcampagne 'Maak seks lekker duidelijk' is daar een voorbeeld van. Ook vormen we samen de redactie van Sense.info en werken we aan een doorlopende leerlijn met Lang Leve de Liefde, voor voortgezet onderwijs en mbo.

Versnippering voorkomen

Volgens Filippo Zimbile, programmaleider Jongeren bij Soa Aids Nederland, ligt samenwerking voor de hand. "We voorkomen versnippering en dubbeling door een gezamenlijk aanbod te creëren voor onze doelgroepen. Zowel voor jongeren als professionals geeft dat duidelijkheid. Samen zijn we effectiever in het bereiken van onze doelgroepen en efficiënter in het besteden van onze middelen."

We vullen elkaar goed aan, vindt Ineke van der Vlugt, programmacoördinator van Rutgers. "Soa Aids Nederland heeft veel expertise in het ontwikkelen van campagnes en de inzet van social media. Rutgers is gespecialiseerd in onderzoek naar seksueel gedrag, seksuele ontwikkeling en seksuele gezondheid. En in het bespreekbaar maken van seksualiteit in brede zin, op een positieve manier, bij verschillende doelgroepen."

Convenant 'Alles is gezondheid'

In 2014 ondertekenen we samen het convenant 'Alles is gezondheid'. Hiermee onderstrepen we onze gezamenlijke inzet voor de bevordering van seksuele gezondheid in Nederland. 'Alles is gezondheid' is het Nationaal Programma Preventie, waarin organisaties afspraken maken en plechtig beloven activiteiten te ondernemen.

Steun voor gemeentebestuur

Seksueel geweld, ongeplande (tiener)zwangerschappen en soa hebben behalve individuele ook maatschappelijke gevolgen, zoals schooluitval, hogere zorguitgaven en kosten voor politie en veiligheid. Kosten waar gemeenten

vaak voor opdraaien. Om ze te ondersteunen bij het verankeren van seksuele gezondheid in hun beleid, schreven Soa Aids Nederland en Rutgers eerder al het themadeel 'Seksuele Gezondheid' in de Handreiking Gezonde Gemeente. In oktober organiseren we een inspiratiemiddag voor beleidsadviseurs van GGD's en gemeenten. GGD Gelderland Midden en GGD Rotterdam-Rijnmond laten daar zien dat het wel degelijk mogelijk is lokale resultaten te behalen op het gebied van seksuele gezondheid. Volgens de Wageningse wethouder Lara de Brito is de samenwerking tussen de gemeente als regisseur en de GGD als spin in het web een succesfactor.

Verhalen voor onder je kussen

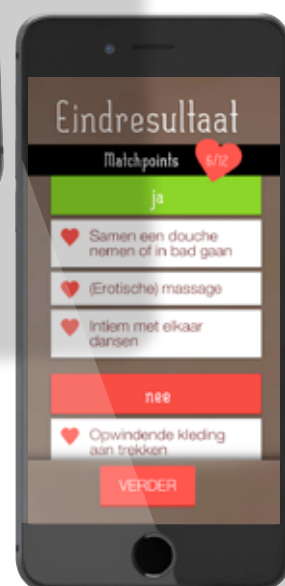
Met de campagne 'Maak seks lekker duidelijk' zetten Rutgers, Soa Aids Nederland en Sense in op seksuele weerbaarheid van jongeren. We komen met het boek 'Verhalen voor onder je kussen', waarin bekende kinderboekenschrijvers en striptekenaars het hebben over seks en relaties. Jongeren kunnen zich identificeren met de personages en leren van hun ervaring met bijvoorbeeld groepsdruk, het versturen van naaktfoto's en verliefd worden op iemand van het eigen geslacht. Het boek met een oplage van 125.000 exemplaren wordt op 850 scholen gelezen in de les Nederlands. De verhalen worden bovendien verfilmd door jonge filmmakers, onder begeleiding van professionele regisseurs als Eddy Terstall.

GIF a compliment

Jongeren met een positief zelfbeeld zijn weerbaarder: ze durven hun wensen en grenzen beter aan te geven als het om relaties en seksualiteit gaat. Complimenten van vrienden of leeftijdsgenoten hebben de meeste invloed op hun zelfvertrouwen. Op 27 november, 'GIF a compliment Day', lanceren we daarom samen met Soa Aids Nederland, het Trimbos-instituut en Pharos een online-tool waarmee jongeren elkaar een grappig en positief bericht kunnen sturen in de vorm van een gepersonaliseerd GIF'je. Dj Giel Beelen doet de aftrap in zijn ochtenduitzending op 3FM. Van 27 november t/m 16 december zijn er 34.140 bezoekers op www.gifacompliment.nl geweest en zijn 8.902 complimenten uitgedeeld. De site is nog steeds live.

App Beter in Bed

De app 'Beter in Bed' is nog een digitale tool die we in 2014 samen met Soa Aids Nederland ontwikkelen. Aan de hand van testjes en spelletjes krijgen jongeren tips voor gezonder seksueel gedrag en worden ze gestimuleerd met hun partner in gesprek te gaan over seks. De app is gratis en kan op alle mogelijke tijdstippen worden geraadpleegd. De app is gemaakt voor Testjeleefstijl.nu, een succesvolle en erkende leefstijltest die gebruikt wordt door 27 mbo-instellingen en elk jaar aan 35.000 nieuwe studenten wordt voorgelegd.

Partners zien voor delen van allianties

Tussenstand programma 'Unite for Body Rights'

Het klinkt mooi: een netwerk van allianties om volgens een gezamenlijke strategie seksuele en reproductieve gezondheid en rechten te verbeteren in Azië en Afrika. Maar werkt het ook? In 2014 maken we de balans op van de samenwerking in het 'Unite for Body Rights' (UFBR)-programma.

SRGR-alliantie

Samen met AMREF Flying Doctors, CHOICE, dance4life en Simavi vormen we de 'SRGR-alliantie', gericht op de seksuele en reproductieve gezondheid en rechten van mensen in ontwikkelingslanden. In het programma *Unite for Body Rights* (UFBR) werken we samen met zo'n vijftig organisaties in negen landen in Afrika en Azië. Zij maken weer deel uit van lokale SRGR-allianties. Rutgers is partner van het programma.

Gezamenlijke 'Theory of Change'

We willen bereiken dat jongeren, vrouwen en kwetsbare groepen – in afgelegen gebieden, of mensen met hiv – betere voorlichting krijgen over seksualiteit en makkelijk toegang hebben tot gezondheidsdiensten en middelen. We ondersteunen vooral lokale partnerorganisaties met onze expertise en ontwikkelen projecten volgens een gezamenlijk gedragen *Theory of Change*. Daarnaast richten we ons op invloedrijke personen zoals ouders, echtgenoten, religieuze leiders en beleidsmakers om draagvlak te creëren voor seksuele gezondheidszorg, ook voor jongeren.

Voordelen

De tussenevaluatie laat zien dat de partners de samenwerking als heel positief ervaren. Zo schrijft een partner uit Kenia: *"A pool of diverse resources were brought into the alliance: competences, skills, networks and financial resources."* Gezamenlijk zien de partners meer kans om SRGR op de agenda te krijgen en beleid te beïnvloeden. Ook zien ze de voordelen van het samen ontwikkelen van websites, apps en trainingen. En van lobby- en bewustwordingsactiviteiten, zoals campagnes tijdens Wereld Aids Dag of Wereld Anticonceptie Dag.

"Partners leren van elkaar en dagen elkaar uit om progressiever te zijn."

Sterke positie

In een aantal landen hebben de allianties van partnerorganisaties een sterke positie verworven. De Tanzaniaanse alliantie *Pamoja Tunaweza (Together we can)* zet zich bijvoorbeeld in voor het recht op onderwijs voor zwangere meisjes en jonge moeders. Door deel te nemen in werkgroepen en fora hebben de medewerkers een cruciale rol gespeeld in de aanpassing van nationaal beleid, waardoor tienermoeders tijdens hun zwangerschap langer op school kunnen blijven en na de bevalling terug kunnen komen.

Leren en uitdagen

Partners leren van elkaar, en dagen elkaar uit om progressiever te zijn in hun programma's en beleidsbeïnvloeding. Zo is het in Indonesië gelukt met goedkeuring van religieuze leiders een vooruitstrevend en breed onderwijspakket over seksuele voorlichting aan te bieden.

Onze lessen

Waar er eerst vooral aandacht was voor de meerwaarde van het samenwerken, zijn we gaan inzien dat je ook ieders eigen belang moet onderkennen. Betere resultaten, verbreding van je horizon, maar ook een versterking van onze eigen positie als organisatie zijn belangrijke drijfveren om deel te blijven nemen aan allianties.

De lange afstandsrelatie van Teun en Talimba

Unite For Body Rights! in Malawi

Al werken ze 8000 kilometer van elkaar en verschillen ze 30 jaar in leeftijd, Talimba Bandawe en Teun Visser zijn helemaal op elkaar ingespeeld. Er is bijna elke week contact tussen de National Programme Coordinator van het UFBR-programma in Malawi en de Country Lead vanuit Rutgers.

“We hechten allebei aan onze autonomie, maar het programma *Unite for Body Rights* doen we echt samen”, vertelt Talimba. Talimba coördineert het UFBR-programma van de vijf partners in Malawi. Teun is haar aanspreekpunt en ondersteunt haar met technisch en organisatorisch advies. “We hebben een duidelijke werkverdeling. Teun houdt zich bezig met de coördinatie van de Alliantie-leden vanuit Nederland en met de resultaten, en ik met de uitdagingen in het dagelijkse werk rond seksuele en reproductieve gezondheid en rechten in Malawi.”

Samenwerking is nieuw

De vijf partners in Malawi werkten voorheen niet met elkaar samen. Sterker nog: er was sprake van rivaliteit tussen CAVWOC (Centre for Alternatives for Victimized Women and Children), CHRR (Centre for Human Rights and Rehabilitation), FPAM (Family Planning Association of Malawi), YECE (Youth Empowerment and Civic Education) en YONECO (Youth Net and Counselling). “In het begin kregen de UFBR-activiteiten niet veel aandacht”, vertelt Talimba. “Gelukkig is dat veranderd door de Alliantie-bijeenkomsten.” Ze herinnert zich een meeting tussen de partners. “Er moest een werkplan opgesteld worden. Niemand stak zijn hand op, tot één partner zei: ‘Wij hebben het ook druk, maar dit is zo belangrijk dat we er tijd voor moeten maken.’” Vier keer per jaar komen de organisaties bij elkaar om af te stemmen. Als het kan, is Teun erbij als adviseur.

Doorverwijzen

Er is veel veranderd sinds de start van UFBR in Malawi in 2011. Teun: “Organisaties deden dubbel werk, misten specifieke expertise of ze stuurden mensen weg die ze niet konden helpen.” Talimba vult aan: “Nu verwijzen ze mensen naar elkaar door. Ze laten hun medewerkers meedoen met elkaars trainingen. En soms nodigen ze collega’s van

partnerorganisaties zelfs uit om workshops te komen geven.” Volgens Teun merken de organisaties ook op het gebied van fondsenwerving dat ze door samen aanvragen in te dienen meer bereiken dan wanneer ze elkaar beconcurreren. “De organisaties zijn volwassener geworden, meer bewust van hun eigen sterkte. En de belangen van de mensen die ze willen helpen, staan nu voorop.”

Onpartijdig

Teun is in dienst van Rutgers, maar als country lead vertegenwoordigt ze alle organisaties in de SRGR-alliantie, waaronder Simavi en CHOICE. “Ik stimuleer betrokkenheid, kennisuitwisseling en resultaatgericht samenwerken in Nederland en Malawi. Wensen en behoeftes stellen we centraal, juist om eerlijk en onpartijdig te zijn, maar voor partners is het soms moeilijk om dat zo te zien.” Talimba werkte eerder voor het Centre for Alternatives for Victimized Women and Children (CAVWOC) en heeft dezelfde ervaring. “Om vooroordelen de wereld uit te helpen, hebben we ieders verwachtingen expliciet gemaakt. Nu zien partners dat ik ook hen vertegenwoordig en eerlijke beslissingen neem.”

Best practices

Teun en Talimba zijn trots op alle vorderingen van de Malawi SRHR Alliantie. *Unite for Body Rights* is niet voor niets erkend als best practices programma in het land. Talimba: “Ik ben in dit werk gestapt omdat ik meisjes een betere toekomst wil geven. Het motiveert me enorm als ik zie hoeveel meer we samen bereiken in plaats van apart.”

Talimba Bandawe

“We hechten allebei aan onze autonomie, maar het programma *Unite for Body Rights* doen we echt samen.”

Teun Visser

“De organisaties zijn volwassener geworden, meer bewust van hun eigen sterkte. En de belangen van de mensen die ze willen helpen, staan nu voorop.”

Seksualitijdlijn

Tijdens de Rutgerslezing introduceert directeur Dianda Veldman de online Seksualitijdlijn. Hierop is de rol van Rutgers en haar voorlopers afgezet tegen het decor van maatschappelijke ontwikkelingen rond seksualiteit in Nederland. De missie van Rutgers is altijd geweest om een plek te creëren voor seksualiteit en alles wat daarbij komt kijken. Eerst in Nederland, later ook in de rest van de wereld.

Tijdlijn.rutgers.nl

Rutgers lezing Baas in eigen bed

Hoe vrij zijn we op het gebied van seksualiteit? En wie bepaalt wat hoort en mag? Deze vragen staan centraal tijdens de vierde Johannes Rutgers Lezing. Kim Putters, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau, schetst daarin een beeld van verschuivende normen in Nederland.

'Baas in eigen bed' is de titel van de Rutgers Lezing 2014, een evenement dat Rutgers jaarlijks organiseert op of rond World Sexual Health Day. Behalve Kim Putters leveren ook Amerika-specialist Frans Verhagen en oud-politica en programmamaker Femke Halsema een bijdrage op 4 september in EYE Film Amsterdam.

Bloot door de jaren heen

Ter inleiding laat Dianda Veldman, directeur van Rutgers, aan de hand van publicaties en affiches zien hoe we door de jaren heen over seksualiteit, bloot en seksuele voorlichting

1969

Oprichting Rutgers Stichting

1960s

De pil en de seksuele revolutie

1946

De Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming (NVSH)

1931

Eerste Rutgershuis

1892

Dokter Johannes Rutgers: pionier in seksuele voorlichting

Kim Putters

"Het internet is ook een plek waar minderheden gediscrimineerd of afkeurend bejegend worden. Dit leidt tot een dubbele moraal: juridisch gelijke rechten, maar het blijft een zoektocht wat mensen wel en niet openlijk kunnen doen."

zijn gaan denken. Ze introduceert ook de *Seksualiteitslijn* die Rutgers heeft laten maken over de verandering van het seksuele klimaat in Nederland.

Met rechten zijn we er nog niet

We hebben wettelijk veel geregeld en afgedwongen, stelt Kim Putters van het Sociaal en Cultureel Planbureau. Maar rechten worden niet altijd geaccepteerd en gerespecteerd. Tussen de 5 en 10 procent van de bevolking (vanaf 16 jaar) keurt homoseksualiteit bijvoorbeeld af. Ook nieuwe immigranten uit Oost-Europa hebben hier vaak conservatievere opvattingen over.

Dubbele moraal

Er treedt volgens Putters een nieuwe fase in, waarin de normen verschuiven onder invloed van emancipatoire bewegingen, religieuze groeperingen en sociale media. "Het internet is ook een plek waar minderheden gediscrimineerd of afkeurend bejegend worden. Dit leidt tot een dubbele moraal: juridisch gelijke rechten, maar het blijft een zoektocht wat mensen wel en niet openlijk kunnen doen."

Nieuwe taboes

Volgens Putters hebben we nieuwe taboes te beslechten: seks en intimiteit tussen ouderen in verzorgingshuizen en tussen verstandelijk gehandicapten. Daarnaast ziet hij dat er veel druk ligt op vrouwen boven de 45 jaar, ten aanzien van zorg voor kinderen, ouders en werk.

Is Nederland een voorbeeld?

Dat Nederland toch vooruitstrevender met seksualiteit omgaat dan bijvoorbeeld Amerika, laat Frans Verhagen zien. Het hoge aantal onbedoelde zwangerschappen en abortussen kan daar volgens hem flink teruglopen als de Amerikanen opener omgaan met seks, zorgen voor goede voorlichting en voor gemakkelijke beschikbaarheid van voorbehoedsmiddelen. "De publieke cultuur is echter niet zomaar te veranderen", meent Verhagen.

Vrouwenhaat

Femke Halsema is behoorlijk fel in haar column. Zij ziet wereldwijd nog altijd vrouwenhaat, oftewel misogynie. Verkrachtingen in Congo en gedwongen besnijdenis van slachtoffers van terreurbeweging IS zijn daarvan voorbeelden, maar ook in Nederland klinkt volgens haar vrouwenhaat door. "Toen er naaktfoto's gehackt werden van Amerikaanse beroemdheden als Jennifer Lawrence vonden Telegraaflezers massaal dat die vrouwen het verdiend hadden vernederd te worden."

Ouderen en seks uit taboesfeer

In juni komt Plus Magazine naar buiten met cijfers over het seksleven van 50-plussers, op basis van een lezersonderzoek in samenwerking met Rutgers. Het is het begin van toenemende aandacht voor ouderen en seksualiteit in 2014.

Laurent de Vries
"Het is hoog tijd voor een actieplan in de ouderenzorg."

Wie denkt dat intimiteit en seksualiteit niet meer belangrijk zijn voor ouderen heeft het mis. De lezers van Plus Magazine, 50-plussers, blijken het over het algemeen fijn te hebben in bed, ook als hun gezondheid afneemt. Intimiteit staat voor hen voorop. Het onderzoek krijgt veel media-aandacht.

Uit Plus Magazine

Bijna de helft van de 50-plussers vrijt minstens één keer per week en 34 procent geeft zijn of haar seksleven een 8 of hoger. Van de ondervraagden wordt 51% in bed niet beperkt of gehinderd door ziekte, de gevolgen van medicijngebruik of ouderdomsklachten.

Ouderen ook baas in eigen bed?

Kim Putters, directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau, haalt het thema ouderen en seks in september aan in de Johannes Rutgers Lezing, getiteld 'Baas in eigen bed'. Het is volgens hem één van de taboes rond seksualiteit die nog te beslechten zijn. "In 2060 zijn in Nederland zo'n 5 miljoen mensen boven de 65 jaar oud, waarvan de helft boven de 75 jaar. Dat zijn steeds hoger opgeleide, geëmancipeerde, koopkrachtige en eigenwijze mensen, die nog allerlei vormen van seksualiteit ervaren en willen ervaren." Putters vindt het tijd voor een krachtig pleidooi voor seksuele vrijheden in verpleeg- en verzorgingshuizen.

Ouderenzorg

Naar aanleiding van de Rutgerslezing verschijnt een interview met Putters in het dagblad Trouw. Hierin stelt hij ook het taboe rond ouderen en seks aan de kaak. Regionale dagbladen volgen, waarbij ook Laurent de Vries, bestuurder van zorginstelling Viattence en lid van onze Raad van Toezicht, aan het woord komt. Deze laatste onderkent het probleem: "We hebben in de ouderenzorg te maken met 411 protocollen. Niet één van deze gaat over knuffelen of een hand vasthouden. Terwijl warmte en intimiteit als essentiële levensbehoeften worden ervaren." Laurent de Vries vindt het hoog tijd voor een actieplan in de ouderenzorg. "Seksualiteit moet bespreekbaar worden. Maak lichamelijke onderdelen onderdeel van de zorgopleiding."

Bondgenoten

Rutgers zoekt samen met Laurent de Vries bondgenoten om de ouderenzorg in beweging te krijgen. Viattence, Actiz, Saxion, Unie KBO en NZCO zijn bereid het thema op de kaart te zetten.

Seks in de zorg praktijk

Zorgprofessionals, besteedt u aandacht aan het seksuele welzijn van uw cliënt? Sinds mei 2014 is er de website Seksindepraktijk.nl, met tips en tools om seksualiteit bespreekbaar te maken.

Volgens Karlijn de Blécourt, redacteur van Seksindepraktijk.nl, is er in de zorg te weinig aandacht voor seksualiteit. "Mensen kunnen in verschillende fasen van hun leven vragen of problemen hebben van seksuele aard. Soms als direct gevolg van datgene waarvoor ze in behandeling zijn. Patiënten vinden het vaak moeilijk intieme problemen bij hun arts aan te kaarten. En zorgprofessionals vinden het nogal eens lastig om te vragen naar het seksleven van patiënten. Zo blijven mensen onnodig met zorgen of problemen zitten."

Gebrek aan handvatten

Toch staat de zorg open voor seksualiteit. "Uit een behoeften-onderzoek weten we dat professionals het wel zien als hun verantwoordelijkheid om het thema seksualiteit mee te nemen in consulten. Ze missen alleen handvatten en voorbeelden om het in praktijk te brengen. 'Hoe begin ik over het onderwerp? Op welk moment? Hoe ga ik om met verschil in leeftijd en cultuur tussen mij en mijn cliënt?' Op die behoeften speelt Seksindepraktijk.nl in."

Karlijn de Blécourt

"De leden van de redactieraad zijn echte ambassadeurs die seksualiteit in de zorg op de kaart zetten."

Van huisarts tot verloskundige

De website biedt informatie, tips en tools over allerlei onderwerpen op het gebied van seksualiteit. Filmpjes laten zien hoe je seksualiteit bespreekbaar kunt maken met cliënten in de huisartsenpraktijk, de verloskundigenpraktijk, de jeugdgezondheidszorg en de ouderenzorg. Ook het ontwikkelen van seksualiteitsbeleid in instellingen krijgt aandacht. Verder zijn er handige richtlijnen, brochures en trainingen te vinden, tevens relevant voor onder meer Sense en de jeugdzorg.

Samen met de beroepsgroepen

Aan de ontwikkeling van Seksindepraktijk.nl heeft een groep betrokken zorgprofessionals meegewerkt, en daarnaast andere kennisinstellingen als Soa Aids Nederland en Movisie. Met een aantal professionals vormde Karlijn een redactieraad. "Via hen krijg ik veel relevante informatie uit de beroepsgroepen. Wat werkt wel, wat werkt niet, nieuwe ontwikkelingen en discussies die spelen. De leden van de redactieraad zijn echte ambassadeurs die seksualiteit in de zorg op de kaart zetten."

Inzichten uit het veld

Informatie uit het veld blijkt essentieel. "Praktijkondersteuners en -verpleegkundigen blijken een belangrijke doelgroep te zijn. Zij zijn meer gericht zijn op het algehele welzijn van cliënten, terwijl artsen vaker probleemgestuurde consulten houden."

Uitdagingen

Seksindepraktijk.nl voorziet dus in een behoefte. "Het is wel een uitdaging om de professionals te bereiken die niet op zoek gaan naar informatie over hoe en wat", aldus Karlijn. "En natuurlijk de mensen die nog niet overtuigd zijn van het belang van het bespreekbaar maken van seksualiteit in de zorgpraktijk."

Betere toekomst voor jongeren in Suriname

In Suriname is het aantal tienerzwangerschappen hoog. Samen met twee lokale organisaties ontwikkelen we een programma gericht op seksuele vorming van Surinaamse jongeren.

In het Caribische land is 16 procent van de aanstaande moeders tussen 15 en 19 jaar oud. Jaarlijks melden 250 meisjes zich bij het project Tienermoeders van het ministerie van Sport- en Jeugdzaken. Ze komen vaak uit sociaal-economisch zwakkere groepen en instabiele gezinnen waar ouders veel afwezig zijn. Ook door het ontbreken van seksuele voorlichting kunnen ze zich vaak niet weerbaar opstellen als ze experimenteren met seksualiteit. Ze gaan voortijdig van school om voor hun kinderen te zorgen.

Bundeling van kennis

Deze kennis komt van Eugenie Waterberg, die onderzoek deed naar tienermoeders in Suriname. Zij brengt Rutgers in contact met de Surinaamse organisaties Stichting Communicatie, Cultuur en Ontwikkeling (COCON) en

Onze ondersteuning in Europa

In Europa krijgen we het steeds drukker. We werken aan de vertaling van ons lespakket 'Relaties & Seksualiteit' voor Groot-Brittannië. Ook organisaties uit andere Europese landen vragen in 2014 om onze ondersteuning.

Bulgarije

De Bulgarian Family Planning and Sexual Health Association toont interesse voor ons project *Totally Sexy*, gericht op jongeren met een beperking, hun ouders en begeleiders. De materialen heeft Rutgers met middelen uit het IPPF Innovatiefonds kunnen ontwikkelen. Nu worden ze vertaald en bewerkt voor de Bulgaarse situatie. Rutgers traint ook een aantal Bulgaarse professionals hoe ze seksualiteit bespreekbaar kunnen maken bij jongeren met een beperking. Op hun beurt werken zij weer collega's in het hele land in. Paulien van Haastrecht, manager Nationale Programma's bij Rutgers: "We zijn verrast over de reikwijdte van deze samenwerking in Bulgarije, en de openheid waarmee de Bulgaarse organisaties met seksualiteit aan de slag gaan."

Macedonië

Vanuit Macedonië krijgen we een verzoek om ondersteuning van de Health Education and Research Association (H.E.R.A.). Onze experts trainen universitair docenten in Skopje. Daarnaast versterken we de Commission of Protection from Discrimination in Macedonië bij haar activiteiten gericht op de gelijke behandeling van LHBT's. We doen dat samen met het College voor de Rechten van de Mens, met adviezen van het COC.

Cyprus

Het tweejarige uitwisselingsproject *Keep me Safe* ronden we af. Twaalf lidorganisaties van IPPF deden hieraan mee en wij waren gekoppeld aan Cyprus. Doel van het project was Europese jongeren met een verstandelijke beperking te wapenen tegen seksueel misbruik. Rutgers trainde Cypriotische begeleiders in het praten over seksualiteit met jongeren met een verstandelijke beperking. Deze gaven vervolgens weer training aan andere professionals, ouders en uiteraard aan de jongeren zelf. Dankzij *Keep me Safe* staat de weerbaarheid van jongeren met een verstandelijke beperking op de politieke agenda in Europa.

Prohealth. Samen ontwikkelen we nu het programma *Mi Tamara* (mijn toekomst). Het bestaat uit groepsgesprekken en coaching- en begeleidingssessies met jongeren en voorlichtingsbijeenkomsten met ouders of verzorgers.

Weerbaarheid vergroten

Tijdens de bijeenkomsten leren Surinaamse jongeren praten over seksualiteit. Het doel is hun weerbaarheid en sociale vaardigheden te versterken, onder meer om ongeplande zwangerschappen te voorkomen. Trainingsprogramma's voor coaches maken onderdeel uit van het programma.

Succesvol

Volgens Eugenie Waterberg heeft *Mi Tamara* grote kans van slagen: "Jongeren geven zelf hun problemen en behoeften aan begeleiding aan. Daarnaast worden belangrijke mensen uit de omgeving van deze jongeren erbij betrokken. We werken bovendien met coaches die ze intensief begeleiden in hun seksuele vorming en ontwikkeling."

De oogst van 2014

Een wereld van verschil

Seksuele gezondheid van LHBT's

Het onderzoek 'Een wereld van verschil' geeft een uniek beeld van de seksuele gezondheid van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders (kortweg LHBT's) in Nederland en de factoren die hiermee samenhangen.

Zorgelijk is dat LHBT's vaak grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld meemaken. Van groot belang is dat geweld te voorkómen en tijdig signalen te herkennen. Transgenders zijn minder tevreden over hun seksleven. Hun problemen hangen vaak samen met onvrede over hun lichaam. De transgenders die een operatie hebben ondergaan, zijn het meest positief.

LHBT's hebben een grote variëteit aan seksuele voorkeuren. Ook de hoeveelheid 'genderidentiteiten' is opmerkelijk.

"Hoeveel hokjes we ook bedenken, er zijn er nooit genoeg voor hoeveel mensen er zijn", aldus socioloog Laurens Buijs van de Universiteit van Amsterdam bij de presentatie.

Vandaar ook de titel: een wereld van verschil.

Dubbel kwetsbaar

Gevolgen van seksueel geweld bij transgenders zichtbaar

Transgenders voelen en gedragen zich anders dan hun geboortegeslacht aangeeft. Dat kan leiden tot negatieve reacties in hun omgeving. Voor transgenders kunnen die grote gevolgen hebben voor hun zelfvertrouwen en weerbaarheid. Ze worden bijvoorbeeld kwetsbaarder voor agressie en grensoverschrijdend gedrag. Op basis van achttien diepte-interviews geeft het rapport 'Dubbel kwetsbaar' inzicht in het geweld dat transgenders meemaken, de risicofactoren, de gevolgen en ervaringen met hulpverlening. De onderzoekers doen ook aanbevelingen voor het verbeteren van preventie en hulpverlening.

De koffer in

Anticonceptiekoffer vernieuwd en herzien

Handig voor medewerkers van Sense en andere professionals die voorlichting willen geven over anticonceptie: de anticonceptiekoffer. In 2014 verschijnt een vernieuwde en uitgebreide uitgave. Nieuw is het instructieblad met informatie over alle producten in de koffer: alle in Nederland verkrijgbare anticonceptiemiddelen, glijmiddel en een zwangerschapstest. Er zit ook een vernieuwde handleiding bij voor het geven van groepsvoorlichting of individuele counseling. En verder de jongerenbrochure 'Wel seks, niet zwanger' en uitvouwfoldertjes voor jongeren met de belangrijkste informatie over de verschillende anticonceptiemiddelen op een rij.

JGZ-richtlijn seksuele ontwikkeling 0-19 jaar

Voor professionals in de jeugdgezondheidszorg

Wat is normaal seksueel gedrag en wanneer is het afwijkend of zorgwekkend? Op welke leeftijd zijn kinderen bezig met welke onderwerpen? Op deze vragen van professionals in de jeugdgezondheidszorg (JGZ) geeft de richtlijn 'Seksuele ontwikkeling 0-19 jaar' antwoord. Een hulpmiddel voor JGZ-professionals om kinderen te volgen in hun seksuele ontwikkeling, informatie en advies te geven, problemen vroegtijdig te signaleren, begeleiding te bieden en te verwijzen als dat nodig is. Rutgers en TNO ontwikkelden de richtlijn met professionals uit de JGZ.

De JGZ-richtlijn Seksuele ontwikkeling is te vinden op de website van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid: www.ncj.nl.

Girls' Talk+

Counseling voor meiden met een licht verstandelijke beperking

Er is nu een Girls' Talk+ programma, voor meiden met een licht verstandelijke beperking. Zij zijn extra kwetsbaar als het gaat om hun seksuele gezondheid. Girls' Talk+ lijkt op het oudere zusje Girls' Talk, het counselingsprogramma voor laagopgeleide meiden, maar het heeft een eigen theoretische onderbouwing en op de doelgroep toegesneden werkvormen en methoden. Onder begeleiding krijgen de meiden opdrachten en filmpjes te zien over bijvoorbeeld jongens, erbij horen, lichaamsbesef, anticonceptiegebruik, soa's, prettige seks, internet en sociale media. Het programma is bij de doelgroep getest en er loopt een onderzoek naar de effectiviteit.

Brochure Seksuele opvoeding van kinderen (0-18 jaar) met een beperking

Brochure voor ouders

"Mijn verstandelijk beperkte dochter raakt anderen vaak aan. Moet ik dat goed vinden of niet?" Ook kinderen met een beperking zijn nieuwsgierig en hebben vragen over relaties, seksualiteit en de toekomst. Of dat een licht-verstandelijke beperking is, een auditieve, visuele of lichamelijke beperking, een stoornis in het autisme-spectrum of adhd: deze brochure geeft ouders handvatten en tips voor de seksuele ontwikkeling en opvoeding van hun kind met een beperking.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

Rondetafel gesprek over samenwerking in voorlichting jongeren

“We zijn cirkeltjes die elkaar deels overlappen”

Op een stormachtige avond komt een aantal belangrijke partners van Rutgers bij elkaar om te reflecteren op de samenwerking in seksuele voorlichting van jongeren.

- 1 **Robin van Bremekamp** (gespreksleider), adviseur voor allianties en samenwerkingsverbanden bij Common Eye
- 2 **Ineke van der Vlugt**, programmacoördinator Seksuele Ontwikkeling en Opvoeding bij Rutgers
- 3 **Wijnand van der Werf**, campagneleider Jongeren bij Soa Aids Nederland en brand manager bij STOP AIDS NOW!
- 4 **Elsemieke de Jong**, directeur van de internationale jongerenorganisatie CHOICE for Youth
- 5 **Silke David**, programmaleider Seksuele Gezondheid bij RIVM, coördineert voor het ministerie van VWS de subsidies voor o.a. Rutgers en Soa Aids Nederland
- 6 **Rebekka van Roemburg**, tot maart 2015 hoofd afdeling Gezondheid en Aids bij het ministerie van Buitenlandse Zaken
- 7 **Marijke Priester**, alliantie manager SRHR bij Rutgers
- 8 **Aika van der Kleij**, programma manager SRHR bij Simavi
- 9 **Robert van der Gaag**, functionaris Gezondheidsbevordering bij GGD Hollands Midden

In de verbetering van de seksuele gezondheid van jongeren werkt Rutgers zowel in Nederland als in Azië en Afrika samen met partners. De ministeries van VWS en Buitenlandse Zaken sturen ook aan op samenwerking. In Nederland werken we nauw samen met Soa Aids Nederland en zijn GGD'en belangrijke intermediairs richting scholen. In de SRGR-alliantie bundelen we onze krachten met onder andere Simavi en CHOICE for Youth. **Robin Bremekamp**, adviseur op het gebied van samenwerkingsverbanden, probeert boven tafel te krijgen hoe deze partners de samenwerking met Rutgers ervaren, en wat de samenwerking oplevert. Maar hij begint met de belangrijkste vraag.

Leidt deze samenwerking tot de beoogde voorlichting aan jongeren?

Volgens **Robert van der Gaag** van GGD Hollands Midden zit daar een knelpunt. "Er zijn grote verschillen tussen GGD'en in hoe de ondersteuning aan scholen bij seksuele vorming wordt opgepakt. Een GGD'en zijn in staat tot het bieden van de beoogde ondersteuning aan scholen. Schooldirecteuren laten de keuze om wel of geen lessen te geven over relaties en seksualiteit meestal aan het team. En die hebben vaak beperkte competenties."

Ineke van der Vlugt, programma coördinator bij Rutgers, ziet dat ook. "Leerkrachten kiezen dan vaak de makkelijkste onderwerpen: verliefd zijn, vriendschap... Actualiteiten kunnen voor scholen een aanleiding zijn om ook de moeilijkere thema's op te pakken, zoals sexting, grensoverschrijdend gedrag en sociale veiligheid. Niet iedere docent durft dit aan of is hiervoor voldoende toegerust."

Internationaal is dat eigenlijk niet anders, aldus **Marijke Priester** van Rutgers, manager van de internationale alliantie. "Wij weten hoe seksuele voorlichting en modellen van gedragsverandering werken, maar weten mensen bij gezondheidsdiensten dat ook, als jongeren bij hen aankloppen?"

En volgens CHOICE-directeur **Elsemieke de Jong** wordt seksuele voorlichting internationaal ook vaak niet allesomvattend gegeven. "Het is ruimte zoeken in een context van taboes."

Lukt het om jongeren te betrekken bij voorlichtingsprogramma's?

Wijnand van der Werf, campagneleider Jongeren bij Soa Aids Nederland, vertelt dat de campagnes co-creaties zijn met jongeren. "Wij coachen vooral. We gebruiken jongeren ook voor hun netwerk."

Jonge kinderen bij je interventies betrekken is moeilijker, aldus **Ineke**. "Via ouders en leerkrachten weten we wel wat er leeft onder jonge kinderen. De Kindertelefoon is ook een goede bron voor ons."

CHOICE werkt met jongerenorganisaties. "Het is nodig om jongeren een orgaan te geven waarin ze zich mogen uitspreken, want in de culturen waarin wij werken hebben jongeren weinig stem", vertelt **Elsemieke**.

Aika van der Kleij is programma manager SRHR bij Simavi en weet uit haar ervaring met gezondheidsdiensten in Afrika en Azië dat jongeren met volwassenen, of dat nu medewerkers bij gezondheidsdiensten zijn of hun eigen ouders, niet makkelijk praten over seksualiteit. "Daarom zetten we iets oudere jongeren in om voorlichting te geven. Rutgers traint deze jongeren, en zij gaan vervolgens samenwerken met de gezondheidsdiensten."

Vanuit de ministeries wordt samenwerking gestimuleerd. Wat zijn de ervaringen?

Rebekka van Roemburg, hoofd afdeling Gezondheid en Aids bij het ministerie van Buitenlandse Zaken, stelt dat grote programma-aanvragen niet door een organisatie alleen kunnen worden gedaan. "Je bent in een alliantie complementair en hebt meer reikwijdte."

Aika deelt die mening. Ze vindt dat de samenwerking met Rutgers Simavi heeft verrijkt. "Wij denken nu progressiever. Naast moedersterfte in brede zin werken wij nu ook duidelijker gericht op jongeren en de preventie van ongewenste zwangerschappen."

"Natuurlijk was de samenwerking in de SRGR alliantie in eerste instantie door het Ministerie opgelegd, maar de samenwerking heeft zich op een natuurlijke manier uitgebreid", meent **Marijke**. "Organisaties in de verschillende landen willen van elkaar leren en gaan bij elkaar op bezoek. Onze gezamenlijke *Theory of Change* is daarbij een ankerpunt."

Ook **Ineke** zegt dat Rutgers ook zonder druk van bovenaf samenwerkingspartners zou hebben gezocht. "Maar je moet steeds weer herijken: waar gaan we nu samen naartoe? Wat is ieders toegevoegde waarde? Hebben we andere partners nodig?"

Maar: gaat samenwerking ten koste van de positionering van je organisatie?

Volgens **Silke** is dat wel een gevaar. "Op het eerste oog lijken organisaties soms hetzelfde te zijn, maar dat is niet zo. Soa Aids Nederland is net als het RIVM/Centrum Gezond Leven gericht op het terugdringen van infectieziekten, maar preventie van soa gaat over meer dan alleen condoomgebruik. Daarom sluit Rutgers daar logisch bij aan. Je moet je goed bedenken of je je *unique selling point* wilt bewaren."

"Ik zie onze organisaties als cirkeltjes die elkaar deels overlappen", zegt **Aika**. "Je moet ook je eigen dingen kunnen blijven doen. Jezelf strategisch positioneren blijft heel belangrijk, maar waar het kan moet je samenwerking zoeken."

Volgens **Elsemieke** gaat het in de praktijk toch iets anders. "Je moet wel eerst zorgen dat je subsidie krijgt. Dan pas kun je je programma gaan invullen, met partners."

"Maar het voortbestaan van organisaties moet niet leidend zijn", aldus **Rebekka**. "Het gaat er vooral om dat je meerwaarde hebt en die kunt laten zien aan je subsidiegever. Dat is misschien wat gemakkelijker voor gespecialiseerde organisaties."

Wat is nodig voor succesvolle samenwerking?

Voor **Marijke** is het belangrijk dat medewerkers de meerwaarde van hun eigen organisatie goed kennen en leren benoemen. En het vergt volgens haar ook vaardigheden om in samenwerkingsprocessen te zitten met andere organisaties, te weten wat in die andere organisaties speelt aan belangen en om te gaan met onduidelijke mandaten.

Ineke merkt dat samenwerking heel erg gebaseerd is op vertrouwen en transparantie. "Je moet elkaar leren kennen, ook elkaars expertise en werkcultuur. Een samenwerking slaagt met een goede match van mensen. Je wisselt ook in je loyaliteit, de ene keer naar je eigen organisatie, de andere keer naar je samenwerkingspartner."

VN-rapport: investeren in seksuele vorming loont

Investeren in de seksuele gezondheid en rechten van jonge mensen is cruciaal. Een kwart van de wereldbevolking is jonger is dan 24 jaar, en 90 procent woont in ontwikkelingslanden. Met deze boodschap komt UNFPA in het wereldbevolkingsrapport *The Power of 1.8 billion: Youth and the Transformation of the Future*.

Half november 2014 vindt de Nederlandse presentatie plaats van het VN-rapport, tijdens een interactieve bijeenkomst over jongeren en seksualiteit in Den Haag. Rutgers is gastheer, samen met CHOICE for Youth and Sexuality. Met een spel laten we zien hoe seksuele vorming kan helpen het 'demografisch dividend' te vergroten.

Goed voor de economie

"*The Power of 1.8 billion* is één van de opmerkelijkste rapporten over de wereldbevolking", zegt topman Bruce Campbell van het United Nations Population Fund (UNFPA) hierover. Hij legt uit dat wanneer het deel van de beroepsbevolking dat gezond en werkzaam is, groter is dan het niet-werkzame deel, er sprake is van een demografisch dividend. "Demografisch dividend is een enorme stimulans voor de ontwikkeling van een land en een unieke kans om een einde te maken aan de armoede." Volgens Jeroen Verheul, ambassadeur Buitenlandse Handel en Ontwikkelings-samenwerking, een "sterk argument om in onderwijs en seksuele vorming van jonge mensen te investeren."

Naar Aziatisch voorbeeld

Investeren in voorlichting en vrijwillige geboortepanning heeft in Oost-Aziatische landen tot enorme economische ontwikkeling geleid. Als Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara in jonge mensen investeren, kunnen die economieën eveneens sterk groeien.

Column

Tamar Doorduyn
Onderzoeker Rutgers

LHBT'er of mens?

Tamar Doorduyn

"Waarom plaatsen wij mensen in hokjes, als de realiteit zoveel complexer en gevarieerder blijkt te zijn?"

Verschillende hokjes

LHBT, je moet maar net weten waar die letters voor staan. Als je dat wel weet, wekken de letters L, H, B en T de indruk dat het om vier afgebakende doelgroepen gaat: als je tot de ene groep behoort, behoort je niet tot de andere. Maar dat is niet waar. Ten eerste zijn de grenzen tussen verschillende seksuele oriëntaties helemaal niet zo strak te trekken. Er zijn bijvoorbeeld mensen die vooral op het eigen geslacht vallen, maar ook wel (eens) op het andere. Sommigen van hen noemen zichzelf homoseksueel of lesbisch, anderen noemen zichzelf biseksueel. Uit ander onderzoek blijkt bovendien dat mensen nog wel eens van seksuele oriëntatie veranderen. Zij dachten bijvoorbeeld eerst alleen op mensen van het eigen geslacht te vallen, en komen er dan achter dat zij zich ook aangetrokken kunnen voelen tot mensen van het andere geslacht. Andersom komt ook voor.

Seksuele oriëntatie of genderidentiteit?

Verwarrend is ook dat de eerste drie letters over seksuele oriëntatie gaan, en de vierde over genderidentiteit. L, H en B zeggen iets over op wie je valt, terwijl T iets zegt over wie of wat je bent. Als iemand transgender is, zegt dat dus niets over welke seksuele oriëntatie diegene heeft. Transgenders kunnen – net als iedereen – homo, lesbisch, biseksueel of heteroseksueel zijn. Iemand kan dus zowel T als L, H of B zijn, en dat komt vaak voor.

Vreemd aan de afkorting LHBT is ook dat er in de letters L en H wel onderscheid wordt gemaakt naar geslacht, terwijl de letter B zowel over mannen als vrouwen gaat. Dat komt natuurlijk omdat er geen verschillende woorden zijn voor biseksuele mannen en biseksuele vrouwen, maar dit soort dingen wekt wel verwarring.

Zo werd er een keer een workshop georganiseerd waarbij mensen in vier groepen werden verdeeld: L, H, B en T. Transgenders vielen tussen wal en schip: zij moesten kiezen tussen een groep waarin over hun seksuele oriëntatie werd gesproken en een groep waarin hun genderidentiteit het thema was. En biseksuele vrouwen bespraken samen met de mannen hun seksuele oriëntatie, terwijl lesbische vrouwen en homoseksuele mannen apart gingen zitten.

Ehhhh..?

Volgt u het nog? Mooi, want nog leuker is het dat er ook mensen in de steekproef zitten die zichzelf helemaal niet homo, lesbisch, bi en/of transgender noemen. Zij noemen zichzelf bijvoorbeeld panseksueel, bishierig of hetero-flexibel. Of, als het om genderidentiteit gaat: derde geslacht, hybrid of androgyn. Nog vaker schreven respondenten op dat zij zich niet in een hokje willen plaatsen. Bij de optie 'anders, namelijk...' vulden veel respondenten in dat zij zich identificeren als 'mens'.

Als onderzoeker ga je je toch achter de oren krabben met dit soort resultaten. Waarom zijn wij zo hard bezig om mensen in hokjes te plaatsen, als de realiteit zoveel complexer en gevarieerder blijkt te zijn? En waarom noemen we LHB en T in één adem, als het eigenlijk om twee zo verschillende dingen gaat: seksuele oriëntatie en genderidentiteit?

Soortgelijke ervaringen

Natuurlijk hebben we daar wel redenen voor. De overgrote meerderheid van de LHBT's kan zichzelf namelijk wel 'in een hokje' plaatsen: slechts een kleine minderheid kruiste het vakje 'anders, namelijk...' aan. Bovendien is het handig om verschillende categorieën met elkaar te vergelijken om te zien welke problemen er in de verschillende groepen zijn. Seksuele minderheden en genderminderheden nemen we in één onderzoek mee omdat zij veel ervaringen delen. Ze maken een zoektocht naar hun identiteit door en leven in een samenleving waarin hun acceptatie te wensen overlaat. Voor transgenders is de zoektocht naar hun genderidentiteit vaak verweven met een zoektocht naar hun seksuele oriëntatie. Seksuele oriëntatie en genderidentiteit zijn dan wel twee verschillende dingen, maar raken elkaar vaak wel.

Vooraf mens

Toch zou het fijn zijn als we die hokjes af en toe ook loslaten. En onthoud vooral: de afkorting LHBT gaat niet over vier nette hokjes op een rijtje, maar over een gevarieerde groep mensen die zich op het kruispunt van genderidentiteit en seksuele oriëntatie in een minderheidspositie bevinden. En die eigenlijk vooral mens zijn, niet anders dan wie dan ook.

Werken aan acceptatie diversiteit

"Toen een medewerker opstond en zijn collega's vertelde dat hij van mannen houdt, kreeg ik kippenvel", zegt Jo Reinders, trainer en consultant van Rutgers. Het gebeurt tijdens een workshop aan medewerkers van een partnerorganisatie in Indonesië over het omgaan met seksuele diversiteit.

Deze ervaring van Jo is bijzonder te noemen. Homoseksualiteit is namelijk één van de grootste taboes in Indonesië. Ook partnerorganisaties in andere landen kunnen met dit issue soms niet goed uit de voeten. Zowel mannelijke als vrouwelijke collega's hebben er dan een blinde vlek voor, ook in hun directe omgeving.

Culturele taboes ten aanzien van seksualiteit kunnen het effect van onze projecten en ons informatiemateriaal over dit onderwerp teniet doen. Partnerorganisaties die ook op hun werkvloer willen werken aan de acceptatie van seksuele diversiteit, steunen we daarom van harte. In 2014 geven we in Malawi en Indonesië trainingen om medewerkers bewust te maken van discriminatie en stigmatisering. En hoe ze hier doeltreffend tegen kunnen optreden.

Jo Reinders

"Toen een medewerker opstond en zijn collega's vertelde dat hij van mannen houdt, kreeg ik kippenvel."

Opvallend in 2014

Meest ...

... besteld

De seksuele ontwikkeling van kinderen (0-18 jaar) en wat ouders kunnen doen **6.938^{ex}**

Pubergids (BO): Wat je als meisje wilt weten over de puberteit **5.689^{ex}**

Promotiekaartje www.anticonceptievoorjou.nl **5.113^{ex}**

Pubergids (BO): Wat je als jongen wilt weten over de puberteit **5.092^{ex}**

Puber in huis! **3.658^{ex}**

... gedownload

De seksuele ontwikkeling van kinderen (0-18 jaar) en wat ouders kunnen doen **1.938^x**

Hoe komt die baby in je buik? **1.535^x**

Seks onder je 25e **1.525^x**

Feiten en fabels over het maagdenvlies **1.179^x**

Jongens en seks **1.051^x**

... geboekte trainingen

Girls' Talk – Training voor uitvoering groepsprogramma voor meiden

Make a Move – Training voor uitvoering groepsprogramma voor jongens
Seksualiteit in de jeugdzorgpraktijk

... bezochte websites

sense.info 578.026 unieke bezoekers, inclusief mobiele website van sense.info
seksualiteit.nl 358.574 unieke bezoekers
rutgerswpf.nl 125.143 unieke bezoekers, inclusief webshop

Regie over seks op de buis

Wat vertel je kinderen over seks? Hoe zorg je dat kinderen porno niet als voorbeeld nemen? Hoe verbeter je je seksleven? Het thema seks is in 2014 regelmatig op de buis. Onze medewerkers worden gevraagd om hun deskundige inbreng, voor en achter de camera.

En daar zijn we blij mee, want seksualiteit is een gevoelig onderwerp. Wij kunnen nuanceren en duiding geven. Onze insteek is positief, en niet sensatiebelust. Door samen te werken met programmamakers houden we regie over het beeld dat Nederland krijgt van seks en seksualiteit.

TV-programma TOP 3

Rutgers wordt vaak door tv-programma gevraagd te reageren op de actualiteit. In 2014 vragen deze media onze experts het meest voor de camera:

- 1 Editie NL
- 2 RTL Nieuws
- 3 NOS Journaal

Veel kinderen zien al op jonge leeftijd porno op internet zonder dat hun ouders dit beseffen. SIRE wil hen aansporen hun kinderen beter voor te bereiden op de beelden die zij, vaak per ongeluk, tegenkomen. Rutgers wordt gevraagd mee te denken over de campagne 'Praat met je kind over seks, voordat internet het doet'.

Dokter Corrie is een personage van Schooltv-weekjournaal (NTR). Ze geeft seksuele voorlichting aan kinderen vanaf 9 jaar en beantwoordt hun vragen over de puberteit, relaties en seksualiteit. Wij denken mee over de onderwerpen en het script. Het programma is een manier om op een ludieke manier het ijs te breken en de thema's verder in een ontspannen sfeer, thuis of in de klas, te bespreken.

In het RTL 5-programma *Sex Academy*, gepresenteerd door Nicolette Kluijver, gaan zes koppels werken aan hun seksleven. Seksuologe Goedeke Liekens geeft liefdescollege aan de stellen, en aan de kijkers. Rutgers geeft advies over de inhoud van het programma.

... in het oog springende (kranten)koppen

"Als het maar helpt bij onze acceptatie"

NRC Next – 4 januari 2014, n.a.v. start nieuw tv-programma *Hij is een Zij*

"Meisjesbesnijdenis Indonesië wekt zorg"

De Volkskrant – 7 februari 2014

"Maak porno lesstof op middelbare school"

Spits – 30 augustus 2014

"Seks zorg, nog steeds een taboe"

De Telegraaf, Vrouw – 14 november 2014

... gestelde vragen van de media

Seksueel gedrag en beleving 29 x

Bijvoorbeeld: Waarom neemt seks af in een langdurige relatie en vinden mensen dat erg?

Seksuele vorming en opvoeding 23 x

Bijvoorbeeld: Zijn er cijfers over sexting en hoe kijkt Rutgers daar tegenaan?

Seksueel geweld 14 x

Bijvoorbeeld: Is er onderzoek gedaan naar seksueel misbruik van mensen met verstandelijke beperking?

Het vrouwen condoom in de spotlights

Het vrouwencondoom heeft veel potentie in ontwikkelingslanden. Hiermee kunnen vrouwen zichzelf beschermen tegen soa's en ongewenste zwangerschappen. Het programma Universal Access to Female Condoms zet het vrouwencondoom in 2014 flink in de schijnwerpers.

Met een nagebouwde Afrikaanse kapsalon springt UAFC eruit op de Internationale aidsconferentie in Melbourne in juli. In Kameroen en Nigeria is de kapper dé plek waar je informatie kunt krijgen over vrouwencondooms en een pakje kunt aanschaffen. In de kraam op de conferentie krijgen de vertegenwoordigers van UAFC veel aanloop van beleidsmakers, collega-organisaties, activisten en journalisten. Op een *belly tray* (draagbare ventbak) demonstreren ze modellen van het vrouwencondoom.

Ondanks dit succes werpt de vliegtuigramp met de MH17 een schaduw over de conferentie. Aan boord zijn vijf Nederlandse aidsbestrijders op weg naar de conferentie, onder wie de eerste UAFC-coördinator: Lucie van Mens.

Voorbeeld van publiek-privaat partnerschap

Op de Nederlandse website OneWorld krijgt UAFC in augustus aandacht als een voorbeeld van succesvol publiek-privaat partnerschap. "Iedere partner vervult een andere rol", vertelt Vincent Sniijders van het ministerie van Buitenlandse Zaken in het interview. "Rutgers is actief in beleidsbeïnvloeding en communicatie rondom vrouwencondooms, waar Oxfam Novib voornamelijk verantwoordelijk is voor projectbeheer en contractmanagement. Het ministerie zelf is vooral actief als financier en probeert het vrouwencondoom bij grote organisaties als de VN onder de aandacht te brengen. I+solutions begeleidt potentiële nieuwe fabrikanten om hun vrouwencondoom op de wereldmarkt te brengen. Hoe meer aanbieders namelijk, hoe goedkoper en toegankelijker het vrouwencondoom."

UAFC zoekt samenwerking met private ondernemingen in Nigeria, Kameroen en Mozambique, zoals kapsalons, apotheken en kleine winkels. Ook met condoomfabrikanten legt de organisatie contact. Daarbij staat merk-neutraliteit hoog in het vaandel. UAFC kiest ervoor onafhankelijk te werken om de variëteit van de condooms te stimuleren.

Dansen voor het vrouwencondoom

Op 16 september, de Internationale Dag van het Vrouwencondoom, wordt er op alle continenten gedanst voor het vrouwencondoom. Rutgers, de Amerikaanse collega-organisaties PATH, CHANGE en NFCC en de Nigeriaanse partnerorganisatie ARFH organiseren deze wereldwijde campagne. Filmpjes van dansende mensen worden fanatiek gedeeld via sociale media. Rond de dansevenementen vinden ook andere activiteiten plaats om het vrouwencondoom onder de aandacht te brengen.

Nieuws van de veld kantoren

Rutgers Indonesië

Javaanse musici maken cd over 'mencare'

Een cd met twintig popnummers over onder meer geweld tegen vrouwen, mannelijkheid en betrokken vaderschap is het resultaat van een workshop singer/songwriting in Jogjakarta. De deelnemers van de workshop komen uit de levendige muzieksceen in Jogjakarta. Rutgers Indonesië bracht ze bij elkaar, met het idee om via populaire muziek mannen aan het denken te zetten over geweld tegen vrouwen. De artiesten geven een cd-presentatie voor pers en belangstellenden. Jogja TV en lokale radiozenders draaien de nummers, met titels als 'Save Her' en 'Lady'.

Voorlichting aan jonge delinquenten

Jonge mensen hebben recht op betrouwbare informatie over relaties en seksualiteit, ook als ze in de gevangenis zitten. Misschien wel juist dan, omdat ze dan meer risico lopen op onveilige seks, aanranding en seksueel geweld. Vaak zitten ze ook in de cel vanwege zulke overtredingen. Met onze partner Yayasan Pelita Ilmu ontwikkelen we een programma voor jonge delinquenten in een jongens- en een meisjesgevangenis in Jakarta. Met voorbeelden uit de pop- en jeugdcultuur geven we informatie over seksualiteit en relaties. Het enthousiasme voor dit project is groter dan we hadden verwacht.

Rutgers Pakistan

Allianties

Rutgers Pakistan neemt in 2014 het voortouw in samenwerkingsverbanden als de MDG5b Alliance en doet voorstellen voor beleidsmaatregelen in de Commission on Population and Development (CPD). Ook bereidt Rutgers Pakistan een bijeenkomst van de Commission on the Status of Women mee voor.

Doorbraken in de media

De Pakistaanse media zijn in 2014 enthousiast over het werk van Rutgers in dit land. Er verschijnen ruim 120 artikelen en

blogs, waarin geen negatief woord valt. Verrassend, want ons werk ligt gevoelig in Pakistan. 'Seksuele voorlichting' is daar een taboe. Er gaat een angst achter schuil: als meisjes informatie krijgen over seksualiteit, worden ze promiscue. Rutgers Pakistan organiseert daarom *life skills education*-projecten voor meisjes, waarin ze leren hoe hun lichaam werkt en ze voor het eerst over gezondheidsissues kunnen praten. Maar de meisjes leren meer, bijvoorbeeld budgetteren. Hierdoor kunnen ze een waardevolle bijdrage leveren in het gezin en lopen ze minder kans om op jonge leeftijd door hun ouders te worden uitgehuwelijkt.

New York Times

Bina Shah schrijft in de New York Times een bevlogen stuk over de meisjesprojecten van Rutgers Pakistan. Ze maakt in het artikel duidelijk waarom later trouwen een verschil kan maken tussen leven en dood. Veel Pakistaanse meisjes worden uitgehuwelijkt als ze de puberteit bereiken, of zelfs al eerder. Eén op de 70 meisjes overlijdt als gevolg van zwangerschap op jonge leeftijd, of doordat er niet genoeg tijd tussen de zwangerschappen zit. Abortus wordt veel gepleegd, illegaal en onveilig.

'Verliefd' in doventaal

Een bijzonder project in Pakistan is een woordenlijst in doventaal. Rutgers brengt dit samen met de Family Educational Services Foundation tot stand in 2014. Vijfhonderd gebaren die betrekking hebben op seksualiteit en relaties worden met plaatjes uitgelegd. De woordenlijst is bedoeld voor dove en slechthorende jongeren, hun leerkrachten en opvoeders. Het is een aanvulling op het al bestaande *Life Skills Education Handbook*.

Rutgers Oeganda

Onze nieuwe landencoördinator in Oeganda

Anslem Wandega wordt eind 2014 aangenomen om het nieuwe veldkantoor van Rutgers in Kampala, Oeganda te leiden. Hij was onderzoeker en pleitbezorger op het gebied van preventie van kindermisbruik en de laatste jaren directeur van een organisatie voor jongeren en vrouwen die te maken krijgen met sekse-gerelateerd geweld. Drie vragen aan Anslem.

Wat is je motivatie om voor Rutgers te werken?

"Ik heb gezien hoe mensen worstelen met seksualiteit, sekse-gerelateerd geweld en onbeheersbaar grote gezinnen. Mijn nichtje overleed aan interne bloedingen als gevolg van een illegale, onveilige abortus. Ik geloof nog steeds dat mijn nichtje anders had gehandeld als de maatschappij opener was geweest."

Wat is je grootste uitdaging?

"Zullen mensen naar ons luisteren en informatie delen? Dit onderwerp raakt iedereen, dat moeten we duidelijk maken."

En wat zie je als een kans?

"Veel ouders en professionals denken dat kinderen nog niet oud genoeg zijn voor seksuele voorlichting. Maar cijfers tonen aan dat sommige 14-jarigen al getrouwd zijn en kinderen hebben. Als we onze boodschap goed verpakken, kunnen we veranderingen teweegbrengen."

Apeldoornse school wint Lovebuzz-award

Leerlingen van het Veluws College Walterbosch praten zó eerlijk en open over liefde, relaties en seksualiteit, dat ze daar in juni 2014 de Lovebuzz-award voor krijgen. Van de 132 scholen die in de omgebouwde truck van Rutgers een game over dit onderwerp spelen, scoren zij het hoogst. Lovebuzz-ambassadeur en rapper Bollebof reikt de prijs uit én hij laat zijn speciale Lovebuzz-nummer horen.

In de Lovebuzz leren eerstejaars in het voortgezet onderwijs spelenderwijs dat het belangrijk is om duidelijk te zijn over je wensen en grenzen, dat er uiteenlopende opvattingen bestaan over liefde en relaties en dat deze verschillen respect verdienen. Het spel vormt de opmaat voor Lang leve de Liefde, een lesmethode over deze thema's voor het voortgezet onderwijs.

Ook in 2014 is de Lovebuzz een groot succes: de boekingen lopen storm en de leerlingen doen vol overgave mee. Helaas eindigt de Lovebuzz-toer in 2014, maar... we zijn bezig met de ontwikkeling van een soortgelijke game die brugklassers online in de les kunnen spelen. Vanaf eind juni 2015 is de Lovebuzz online game bij Rutgers te bestellen.

De Lovebuzz heeft bijna twee jaar getoerd. Ruim 28 duizend brugklassers hebben de game in de truck gespeeld. De leerlingen komen uit 1.217 klassen van 132 scholen.

Week van de Lentekriebels

'Waarom krijgen jongens een stijve piemel en wat krijgen meisjes?' Tijdens de Week van de Lentekriebels leren basisschoolkinderen over liefde, relaties en seksualiteit. Rutgers organiseert deze projectweek samen met de GGD'en voor de negende keer. Vijfhonderd scholen doen eraan mee. Centraal staat dit jaar de 'Vragenbox Relaties & Seksualiteit', waar kinderen anoniem hun vragen in kunnen doen. De juf of meester behandelt de vragen dan in de les.

Succesvol symposium Lessen in de Liefde

Inspiratie opdoen voor het geven van seksuele vorming, daarvoor komen ruim 150 docenten uit het voortgezet onderwijs in maart naar het symposium 'Lessen in de Liefde'. Rutgers organiseert het symposium samen met Soa Aids Nederland.

"Wie vindt zichzelf een goede docent seksuele vorming?", opent tv-presentator Arie Boomsma het debat. Opvallend veel vingers gaan omhoog. "Als ze met vragen komen, weet je dat je het goed doet", reageert een deelnemer. "Als je zelf open durft te zijn, zijn leerlingen het ook", vult een andere docent aan.

Al in de brugklas

Toch blijft seksuele vorming een spannend onderwerp. Dat blijkt ook uit de filmpjes die tijdens het symposium worden getoond van docenten die lesgeven over relaties en seksualiteit. De deelnemers kunnen hierop reageren en aangeven wat zij eventueel anders zouden doen. "Docenten die heftige discussies in goede banen kunnen leiden of doordacht kunnen reageren op onverwachte vragen, verdienen een pluim", zegt Ineke van der Vlugt, programma-coördinator bij Rutgers.

Snel veroordelen

Documentairemaakster Sunny Bergman, bekend van 'The Sunny Side of Sex' en 'Sletvrees', geeft haar visie op de seksuele moraal van jongeren. "Ze lijken steeds conservatiever te worden," zegt zij. Met filmfragmenten laat de documentairemaakster zien hoe snel jongens vrouwen kunnen veroordelen die in hun ogen te seksueel actief zijn. "De vrouwelijke seksualiteit verdient meer aandacht in de lessen."

Praktische tips

Blauwgroen pronkt de Lovebuzz op de kade van NEMO. De interactieve game in de bus is één van de zeven workshops die de deelnemers kunnen volgen. De deelnemers waarderen de praktische handvaten en suggesties voor spel- en lesmaterialen die ze op het symposium krijgen. Een deelnemster: "Zo vaak heb ik deze lessen nog niet gegeven, dus vind ik het fijn om vandaag veel tips te krijgen."

"Als ze met vragen komen, weet je dat je het goed doet."

Achter de schermen

Rutgers breidt uit in 2014. Op het kantoor in Nederland werken 105 medewerkers (86,4 fte): 90 vrouwen en 15 mannen. Het veldkantoor in Pakistan beschikt over 25 fte in Islamabad en op tijdelijke projectkantoren. In Indonesië werkt 23,2 fte in het veldkantoor. Er wordt iemand aangenomen voor het opzetten van een veldkantoor in Oeganda.

Verzuim

Het verzuimpercentage daalt van 5,5 procent in januari naar 4,1 procent in december. Er gaat veel aandacht uit naar het voorkomen van verzuim en goede re-integratie.

Vacatures

We hebben behoorlijk wat vacatures in 2014. In de loop van het jaar worden er 23 vervuld. Twaalf mensen verlaten de organisatie; van de meesten liep het contract af vanwege het afronden van projecten. Eén medewerker heeft een andere baan, één vertrekt wegens onvoldoende functioneren en één vanwege pensionering.

Werkdruk

Uit eerder gehouden Medewerkers Tevredenheids Onderzoek (MTO) kwam werkdruk als een belangrijk aandachtspunt naar voren. In 2013 en 2014 doorlopen alle teams een programma om individueel en als team inzicht te krijgen in de oorzaken van grote werkdrukbeleving. Alle teams stellen een actieplan op.

Opleidingen

Er is een budget van 187.500 euro beschikbaar voor opleiding en training van medewerkers. De nadruk ligt op projectvaardigheden, persoonlijke effectiviteit en het verminderen van werkdruk en stress. Managers volgen een Management Development-traject gericht op teambuilding, communicatie en het geven van feedback.

Nieuws van de Raad van Toezicht

Andrée van Es nieuwe voorzitter

Oud-politica Andrée van Es volgt in juli Bert Koenders op als voorzitter van de Raad van Toezicht. Ook verwelkomen we Laurent de Vries, bestuurder van zorginstelling Viattence, als nieuw lid. We nemen in 2014 helaas afscheid van Mohamed Baba, jarenlang een betrokken vice-voorzitter.

"Met beperkte middelen een verschil maken"

Andrée van Es

Over de nieuwe voorzitter

Andrée van Es begon haar politieke carrière in de jaren '80 als Kamerlid voor de PSP en GroenLinks. Later was ze onder meer voorzitter van GGZ Nederland en directeur-generaal Bestuur en Koninkrijksrelaties op het ministerie van Binnenlandse Zaken. Van 2010 tot 2014 was zij wet-houder in Amsterdam.

Gedegen en creatief

In het tweede halfjaar van 2014 leert Andrée van Es Rutgers al goed kennen. Ze reist af naar Oeganda, waar we in 2015 een veldkantoor zullen openen. Ze vertelt: "Met beperkte middelen een verschil maken in gecompliceerde omstandigheden, dat doet Rutgers naar mijn mening op een even degelijke als creatieve wijze. De gesprekken met jongerenwerkers, leerkrachten en leerlingen zal ik nooit vergeten. Het is pure noodzaak in Oeganda om jonge meisjes te steunen bij het seksueel volwassen worden, door hen te informeren over vruchtbaarheid, menstruatie en voorbehoedmiddelen, en door hen daadwerkelijk te beschermen tegen seksuele intimidatie en geweld."

Sterk merk

Met de opgebouwde kennis en ervaring in Nederland kan Rutgers heel goed de verbinding maken met de vraag naar die kennis in andere delen van de wereld, vindt Andrée. Wat daarbij volgens haar belangrijk is: "Nooit betweterig worden, nooit afhankelijkheidsrelaties creëren. Je kennis en ervaring ter beschikking stellen zonder je eigen normen absoluut te maken. Dat is niet altijd gemakkelijk, maar het levert prachtige resultaten op. Rutgers is een sterk merk en zal dat in de samenwerking met vele partners ook in de toekomst blijven."

Koninklijke Onderscheiding voor Sybren Kalkman

Sybren Kalkman, voormalig lid van onze Raad van Toezicht, wordt in april 2014 benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. De Raad van Toezicht zelf draagt hem voor aan Zijne Majesteit de Koning, vanwege zijn grote inzet voor Rutgers van 2004 tot 2013, naast zijn vele andere maatschappelijke nevenactiviteiten.

De functie van financieel specialist binnen de Raad van Toezicht was Sybren als registeraccountant op het lijf geschreven. Zeer betrokken was hij bij Rutgers, hetgeen hij liet zien door zich op congressen en evenementen op te stellen als ambassadeur. Bovendien leverde hij deskundige bijdragen aan onze organisatie; niet alleen met betrekking tot financiële zaken, maar ook op organisatorisch vlak. Dat is Sybren Kalkman ten voeten uit: hij wil zijn deskundigheid en energie – ook na zijn pensionering - inzetten voor organisaties waar hij hart voor heeft. Hij heeft in 16 besturen gezeten, onder meer op het gebied van cultuur, gezondheidszorg, onderwijs en ontwikkelingssamenwerking. Sybren Kalkman heeft ook veel betekend voor de (internationale) accountantswereld. Als lid van commissies schreef hij diverse publicaties over onder andere de toekomst van de accountancy en de bedrijfsvoering van verzekeraars.

Raad van Toezicht

Andrée van Es (4) (toegetreden: juli 2014), voorzitter en lid Presidium, voorzitter Nationale UNESCO Commissie, voorzitter Raad van Toezicht De Forensische Zorgspecialisten, voorzitter Raad van Toezicht UMG

Erik Thijs Wedershoven (8), vicevoorzitter en lid Audit Commissie, senior consultant KPMG Operations Strategy Group, voorzitter Worldconnectors

Koos van der Velden (3), hoogleraar faculteit Public Health van Radboud Universiteit Nijmegen, voorzitter NWO Global Health Platform, voorzitter ZonMW programma Zwangerschap & Geboorte, vicevoorzitter Raad van Toezicht Leprostichting, lid Raad van Toezicht Partnership Foundation for street children in India, lid bestuur HealthNet TPO

Sara Seims (7), consultant global reproductive health and rights, senior adviseur Population & Reproductive Health Program bij David and Lucile Packard Foundation (2011-2014), voorzitter AmplifyChange fonds

Tom de Man (6), lid Raad van Toezicht Nigerian Breweries Plc, lid Raad van Commissarissen Vitens, voorzitter VNO/NCW Commissie Internationale Samenwerking, voorzitter Taskforce Development BIAC(OECD), lid Raad van Toezicht Netherlands Africa Business Council

Nicolette Loonen (2), lid Audit Commissie, algemeen directeur VERA Community, voorzitter Women in Financial Services, lid Raad van Toezicht Stichting Pensioenfonds ABP

Marijke Wijnroks (5) (toegetreden: februari 2014), stafchef Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria, lid board of directors International AIDS Vaccine Initiative

Laurent de Vries (1) (toegetreden: juli 2014), bestuurder Viattence Wonen, Zorg en Welzijn, lid Raad van Toezicht Stichting Bevolkingsonderzoek Noord, voorzitter ZonMw Commissie Preventie in de Zorg

Teruggetreden in 2014:

Bert Koenders (vertrek: februari 2014), voorzitter en lid Presidium

Mohamed Baba (vertrek: juli 2014), vicevoorzitter, lid Audit Commissie en Presidium

1 – 2 – 3 – 4 – 5
6 – 7 – 8

In voor innovatie

‘Leidend en lerend’. Het zijn twee van onze kernwaarden. We staan open voor nieuwe manieren van samenwerken en ontwikkelen vernieuwende methoden. In 2014 krijgt innovatie bij Rutgers een extra impuls.

“Met het oog op de toekomst moeten we met z’n allen innovatiever gaan denken en werken”, vertelt Paulien van Haastrecht, manager Nationale Programma’s. “Innovatief denken stimuleren we bijvoorbeeld met het Innovatiefonds dat we intern hebben ingesteld. Alle medewerkers worden uitgenodigd hier ideeën voor in te dienen. Dat kan van alles zijn: van het ontwikkelen van innovatieve methoden tot externe stages.” In 2014 wordt uit het Innovatiefonds het project Photo Voice ontwikkeld (zie kader).

Innovatiefondsproject Photo Voice

Photo Voice is een voorbeeld van een innovatief project dat uit het interne Innovatiefonds werd gefinancierd. Jongeren die zijn getraind in het bespreekbaar maken van seksualiteit koppelen de resultaten daarvan terug met foto’s.

Een beeld kan meer zeggen dan duizend woorden. Dat is het principe van Photo Voice, een vernieuwende methode om effecten van programma’s te meten. Effectmeting is lastig: de contexten waarin onze projecten plaatsvinden, zijn soms moeilijk te vangen in universele indicatoren. Met Photo Voice koppelen deelnemers aan een programma niet alleen woordelijk terug wat hun gedachten, gevoelens en ervaringen zijn, ze verbeelden die ook met foto’s.

Pilot in Malawi

Malawi heeft de primeur. Daar doen tien jongeren, *peer educators* van ons UFBR-programma (waarover meer op pagina 10), mee aan de pilotevaluatie met *Photo Voice*. Ook stafleden van de Family Planning Association Malawi (FPAM) en de nationale programmacoördinator doen mee. In een training leren ze een goede onderzoeksvraag formuleren, krijgen ze les in de basistechnieken van fotografie en leren ze hoe ze tot een selectie van foto’s komen die het meest recht doen aan een gezamenlijke rapportage.

Ervaringen zichtbaar

De foto’s laten zien dat de jongeren die deelnamen aan het UFBR-programma in staat zijn om seksualiteit bespreekbaar te maken in hun gemeenschap. Voor die tijd was seksualiteit een taboe. “Ik heb op mijn school enkele zaken kunnen veranderen. Door mijn toedoen brengen leraren nu duidelijke boodschappen over seksualiteit over aan de leerlingen”, vertelt Everess Yobe, *peer educator* bij FPAM. Op een foto laten jongeren zien dat ze gesteund worden door dorpschoufden of religieuze leiders.

Trots

Door de open vraagstelling van de Photo Voice methode kunnen de deelnemers kwijt wat ze zelf willen en voelen ze zich gehoord. Het samen bespreken en selecteren van beelden voor de lokale tentoonstelling maakt de deelnemers trots, want ze zien wat ze samen hebben bereikt.

Photo Voice wordt standaard

Voortaan wordt Photo Voice als methodiek geïntegreerd in de lopende programma’s van UFBR en ASK in zeven landen. Een Photo Voice-handboek is in de maak.

Samenwerken met de klant

Er wordt in 2014 extra gelegenheid geboden voor opleiding en ontwikkeling van medewerkers. In strategiesessies denken medewerkers bovendien mee over de vraag hoe Rutgers beter kan inspelen op de toekomst. Paulien licht toe: "Afnemers van onze producten en diensten worden steeds diverser. En zij willen maatwerk. We willen dichter bij klanten staan en met hen samenwerken. Dat levert gezamenlijk gedragen producten op."

Katalysator

Innovatie houdt voor Rutgers dus ook in: op vernieuwende manieren werken. Paulien: "We zoeken naar verbindingen. Intern, maar vooral ook extern. Een belangrijke stap die we nu nemen is dat we niet alles zelf willen ontwikkelen; als we bij een klant of een partner een goede ontwikkeling zien, kunnen wij die met onze kennis en expertise wellicht versterken."

Sociale expeditie

Zelf gaat Paulien in 2014 op 'Sociale Expeditie' bij MVO Nederland, samen met manager P&O Hannie Ontijt. "De uitwisseling van kennis en ervaringen met andere organisaties helpt ons bij de vraag of Rutgers op een goede manier met vernieuwing omgaat." Innovatief denken en werken blijft aandacht krijgen, verzekert Paulien. "We zijn begonnen aan een expeditie en die zetten we voort."

Paulien van Haastrecht

"We willen dichter bij klanten staan en met hen samenwerken."

Invloed bij de Verenigde Naties

In 2014 lopen er twee voor ons belangrijke processen binnen de Verenigde Naties: de herijking van het ICPD-programma en het bepalen van nieuwe, internationale doelen voor duurzame ontwikkeling. Rutgers houdt de vinger aan de pols en oefent invloed uit op de afspraken die worden gemaakt.

In hoeverre de internationale gemeenschap zich inzet voor seksuele gezondheid en rechten, is het resultaat van intensieve politieke onderhandelingen tussen landen. Samen met bondgenoten doen we aan pleitbezorging om seksuele en reproductieve gezondheid en rechten goed verankerd te krijgen in resoluties. Daarbij gaat het vaak om discussies op woordniveau. In 2014 beginnen de onderhandelingen over twee internationale kaders waarbinnen seksuele en reproductieve gezondheid en rechten een belangrijke rol spelen.

ICPD

In 1994 kwamen 179 landen in Caïro overeen dat ze zich zouden inzetten voor bevolkingsvraagstukken. Uitgangspunt hierbij vormen seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (SRGR) voor iedereen, als sleutel tot armoedebestrijding. Het resultaat is een baanbrekend internationaal programma voor de komende twintig jaar. 2014 is het jaar van de evaluatie van het programma: Wat is er op het gebied van SRGR bereikt? Waar schort het aan? Waar moeten we meer op inzetten, en wat zijn nieuwe thema's die twintig jaar geleden nog niet leefden? Een cruciaal jaar dus om overheden opnieuw hun steun voor het ICPD-programma te laten uitspreken.

Duurzame ontwikkeling

Parallel aan het ICPD-programma is er nog een ander belangrijk internationaal VN-proces gaande. In 2015 lopen de Millenniumdoelen voor duurzame ontwikkeling af. In 2014 vinden bijeenkomsten plaats met 70 VN-landen die het mandaat hebben een voorstel te ontwikkelen met nieuwe internationale doelen. Zij komen overeen dat er 17 doelen nodig zijn om sociale, economische en duurzame ontwikkeling te bewerkstelligen, de zogenoemde *sustainable development goals*. Dit voorstel staat in 2015 op de agenda van de VN.

Samenwerking met Buitenlandse Zaken

Rutgers werkt nauw samen met het ministerie van Buitenlandse Zaken om seksuele en reproductieve rechten internationaal verankerd te krijgen. Zo maakt één van Rutgers' pleitbezorgers, Hilde Kroes, verschillende keren deel uit van de Nederlandse onderhandelingsdelegatie bij VN-vergaderingen over dit onderwerp. Voor het ministerie is de expertise en het netwerk van Rutgers en Hilde zo waardevol dat zij nu gedetacheerd is bij Buitenlandse Zaken. Zij kan zich daar nog meer richten op de Nederlandse bijdrage aan de nieuwe ontwikkelingsagenda, met extra aandacht voor seksuele en reproductieve gezondheid en rechten.

Betrokken mannen sleutel tot gender-rechtvaardigheid

Onze roep om met mannen en jongens te praten over genderrechtvaardigheid, vaderschap en mannelijkheid wordt in 2014 steeds meer gehoord. We krijgen een podium bij de Verenigde Naties, zijn betrokken bij een internationaal symposium en zien resultaat van onze MenCare+ programma's in verschillende landen.

Voor het tweede achtereenvolgende jaar werkt Rutgers samen met organisaties als Promundo, Mosaic, Sonke Gender Justice, RWAMREC en MenEngage om gender-rechtvaardigheid op de agenda te zetten. We richten ons op vier landen: Brazilië, Indonesië, Rwanda en Zuid-Afrika.

Pleidooi in New York

Tijdens de 58ste bijeenkomst van de Commission on the Status of Women bij de Verenigde Naties in maart bereiken we samen met onze partners in MenCare+ dat in de slottekst wordt opgenomen dat mannen en jongens betrokken moeten worden bij het uitbannen van discriminatie en geweld tegen vrouwen. Het pleidooi dat Rutgers namens MenCare+ houdt, draagt daaraan bij. Hierin noemen we het essentieel dat mannen het belang van seksuele gezondheid en rechten van vrouwen inzien, en zich afkeren van geweld tegen vrouwen.

Internationaal symposium in New Delhi

In november zijn we betrokken bij het *Global Symposium on Men and Boys* in New Delhi met zo'n 2.000 deelnemers. Rutgers en haar MenCare+-partners leiden er verschillende workshops en 'Gender Justice' (genderrechtvaardigheid) wordt het nieuwe buzz-woord. Voor het symposium maken we een magazine met artikelen over het werk van MenCare+ met mannengroepen, hoe we de gezondheidszorg manvriendelijker maken, onze acties voor beleidsverandering en de samenwerking met overheid, gezondheidszorg en mannelijke rolmodellen.

"Vader worden biedt kansen om jonge mannen een nieuw perspectief te bieden op hun definitie van mannelijkheid."

Vader worden

Onze inspanningen beginnen hun vruchten af te werpen in dorpsgemeenschappen. In Rwanda bijvoorbeeld wordt de betrokkenheid van mannen bij moeder- en kindzorg en bij seksuele en reproductieve gezondheid al in verschillende districten gestimuleerd. Aanstaaende vaders rapporteren dat ze zich meer welkom voelen als ze hun partner willen steunen bij de zwangerschap en bevalling of met hun baby op controle komen. Voor de eerste keer vader worden is een grote gebeurtenis in het leven van mannen; het biedt kansen om jonge mannen een nieuw perspectief te bieden op hun rol als partner en vader, en op hun definitie van mannelijkheid.

Vaderschapsverlof

Het heeft grote voordelen voor de gezondheid en het welzijn van moeder en kind als de vader betrokken is bij de zwangerschap, bevalling en verzorging van de pasgeboren baby. Maar het is ook goed voor de kersverse vaders zelf. In veel landen hebben vaders maar twee of drie dagen vaderschapsverlof. MenCare+ zet zich in voor (langer) vaderschapsverlof in de verschillende landen. Rutgers lobbyt in Nederland voor twee weken partnerverlof. Helaas besluit minister Asscher het partnerverlof uit te breiden met slechts drie dagen onbetaald verlof.

Internationale **experts** over seksuele voorlichting

Hoe praten docenten in Oeganda met leerlingen over de verandering van hun lichaam? Wat weten scholieren in Bangladesh van voorbehoedsmiddelen? Op 16 oktober wisselen internationale experts in seksuele voorlichting kennis en ervaringen uit.

Joanna Herat

“Nu al zijn er verbeterde onderwijsprogramma’s, betere opleiding van leraren en inspanningen om steun te krijgen van ouders en gemeenschappen voor seksuele voorlichting aan jongeren.”

Trainers en onderzoekers uit onder meer Kenia, Frankrijk, Rwanda en Ethiopië komen naar de internationale *expert-meeting on Comprehensive Sexuality Education (CSE)* in Den Haag. Het is een initiatief van Share-Net, het Institute of Social Studies en Rutgers. Doel is de stand van zaken op te maken ten aanzien van seksuele voorlichtingsprogramma’s. Ook medewerkers van Rutgers geven er lezingen en workshops.

Meer zelfvertrouwen

Ine Vanwesenbeeck, manager Internationaal Onderzoek bij Rutgers gaat in haar lezing in op de vraag of standaard studies naar het effect van seksuele vorming wel effectief zijn. Zij geeft het voorbeeld van een 15-jarig Ethiopisch meisje dat na afloop van een programma zegt: “Ik heb nu veel meer zelfvertrouwen. In de klas durfde ik niets te zeggen omdat ik verlegen was, maar nu wel.” Volgens Vanwesenbeeck geven onderzoeken een realistischer beeld als meer aspecten worden meegenomen dan alleen gezondheid en gedrag.

Afrikaans commitment

Joanna Herat, specialist seksuele vorming bij Unesco, vertelt dat ministeries van landen in Zuid- en Oost-Afrika zich in 2013 hebben gecommitteerd aan het beschikbaar maken van seksuele voorlichting en voorzieningen voor alle jonge-

Ook in India gewoon ongesteld

Ongesteld zijn. Voor vrouwen in Nederland misschien een week van ongemak, maar niet meer dan dat. Voor vrouwen in India ligt dat anders. Het programma 'Gewoon Ongesteld' helpt ze beter voorbereid te zijn.

Veel meisjes in India zijn de eerste keer dat ze ongesteld worden geschokt: "Wat is er mis met me? Ben ik ziek, ga ik dood?" Ze zijn simpelweg niet voorgelicht. Ook ontbreekt het vaak aan maandverband en andere producten om menstruatiebloed op te vangen, vooral op het platteland. Met alle gezondheidsrisico's van dien. Meisjes en vrouwen vallen uit van school en werk en lopen daardoor achterstanden op.

Met het programma 'Gewoon Ongesteld' gaan we daar samen met de organisaties Simavi en Women on Wings wat aan doen. Van de Nationale Postcode Loterij hebben we er 2 miljoen euro voor gekregen. We geven voorlichting op scholen en aan vrouwengroepen, ook over menstruele hygiëne en verzorging. En we bieden passende producten aan die vrouwen in India kunnen kopen. Waardoor ook zij gewoon ongesteld kunnen zijn.

ren. Nu al ziet zij verbeterde onderwijsprogramma's, betere opleiding van leraren en inspanningen om steun te krijgen van ouders en gemeenschappen voor seksuele voorlichting aan jongeren.

Te kust en te keur

Op de informatiemarkt vinden de deelnemers een keur aan internationale programma's: zowel klassikaal als online of via de mobiele telefoon. Of leerlingen nu in een wereldstad les krijgen of in een dorp zonder toegang tot internet, keus genoeg.

Financieel jaaroverzicht

Resultaat

Net als 2013 is 2014 financieel gezien een goed jaar voor Rutgers. Het resultaat bedraagt dit jaar €297.442, hoger dan het resultaat over 2013 (€ 141.024) en de begroting van 2014 (€ 106.207).

Inkomsten

De inkomsten stijgen met € 4 miljoen: van € 25,2 miljoen in 2013 naar € 29,4 miljoen in 2014. Als we de geldstroom naar de leden van drie allianties waarvan we penvoerder zijn buiten beschouwing laten, dan zijn de inkomsten over 2014 € 16,8 miljoen. Dit is 15% hoger dan in 2013 en € 0,3 miljoen hoger dan begroot.

Toelichting

Rutgers is penvoerder van de SRHR alliantie (UFBR = Unite for Body Rights), Youth Empowerment alliantie (ASK = Access, Services, Knowledge) en de MenCare+ alliantie. Deze allianties worden alledrie gefinancierd uit het MFS II en SRHR programma van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Volgens de regels van het ministerie moet Rutgers als penvoerder de totale subsidie van de alliantie meenemen in de financiële administratie. De subsidie die naar de andere alliantiepartners gaat (AMREF Flying Doctors, Simavi, dance4life, CHOICE for Youth and Sexuality, IPPF Central Office, Stop Aids Now! en ProMundo), wordt daarom verantwoord in de staat van baten en lasten van Rutgers. Dit heeft echter geen effect op het netto resultaat.

In de staat van baten en lasten staan vier inkomstenstromen:

- 1 Eigen fondsenwerving: dit zijn fondsen die Rutgers zelf genereert bij donateurs en bij vermogensfondsen in en buiten Nederland (zoals de Hewlett Foundation). Inkomsten uit advies, training en verkoop van materiaal zijn ook inkomstenbronnen in deze categorie.
- 2 Gezamenlijke fondsenwerving: inkomsten die we samen met Oxfam Novib en i+solutions ontvangen voor het programma 'Universal Access to Female Condoms'.
- 3 Acties van derden: geld dat partijen die zelf fondsen werven toekennen aan Rutgers, zoals de Nationale PostcodeLoterij.
- 4 Overheidssubsidies: alle inkomsten van overheden of aan overheden gerelateerde organisaties, zoals bijvoorbeeld ZonMw. Het gaat vooral om de Nederlandse overheid, maar Rutgers ontvangt in 2014 ook subsidie van UNFPA.

De stijging van 15% ten opzichte van 2013 wordt voornamelijk veroorzaakt door meer inkomsten uit overheidssubsidies (€ 2,5 miljoen, +23%). Minder inkomsten waren er uit de overige inkomstenstromen: acties van derden (€ 0,2 miljoen, -9%), eigen fondsenwerving (€ 0,07 miljoen, -8%) en gezamenlijke fondsenwerving (€ 0,07 miljoen, -14%). De toename bij overheidssubsidies heeft vooral te maken met de eerder genoemde ASK en MenCare+ programma's die in 2013 van start gingen. Deze twee programma's hebben in 2013 een late start gehad waardoor niet alle toegewezen subsidie ook werkelijk ingezet kon worden. In 2014 is een deel ingehaald. Daarnaast is Rutgers ook succesvol geweest in het realiseren van additionele financiering bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en het ministerie van VWS.

Vergelijken we de inkomsten over 2014 met de begroting, dan zien we een positief verschil van € 0,3 miljoen (+2%). Hiervan is 40% te verklaren uit hogere rente inkomsten dan begroot. Het overige wordt voornamelijk veroorzaakt door een positief verschil bij baten uit acties van derden (€ 0,2 miljoen) en een negatief verschil bij baten uit eigen fondsenwerving (€ 0,1 miljoen).

Direct besteed aan doelstellingen

Van de totale bestedingen van € 29,1 miljoen wordt € 27,6 miljoen (94% van de totale inkomsten) direct besteed aan de drie doelstellingen van Rutgers: het nationale programma, het internationale programma en het beleidsbeïnvloedings- en communicatieprogramma. In 2013 was dit tevens 94%.

Nationaal Programma

Het grootste gedeelte van de nationale activiteiten wordt door eigen medewerkers uitgevoerd. Over de activiteiten die worden uitgevoerd met de instellingssubsidie wordt aan het ministerie van VWS uitgebreid verslag gedaan. De bestedingen voor nationale activiteiten in 2014 bedragen 3,4 miljoen euro, 20% van de totale omzet. Dit percentage is lager dan in 2013 (25%).

Internationaal programma

Het grootste gedeelte van deze activiteiten wordt uitgevoerd door lokale partnerorganisaties in Afrika en Azië en door de twee veldkantoren in Indonesië en Pakistan. Daarnaast zijn in de projectuitgaven kosten opgenomen die door mede-

werkers van Rutgers in Nederland worden uitgevoerd: begeleiding, inhoudelijke ondersteuning en monitoring & evaluatie.

De kosten van de twee veldkantoren in Azië maken deel uit van de landenportefeuilles. Deze landenportefeuilles worden gefinancierd door onder andere Rutgers zelf, het ministerie van Buitenlandse Zaken, Global Fund en lokaal geworven inkomsten.

In 2014 zijn de totale bestedingen aan internationale activiteiten € 23 miljoen. Hiervan bestaat € 12,6 miljoen uit subsidie die rechtstreeks wordt doorgegeven aan de alliantiepartners AMREF, CHOICE, dance4life, IPPF, Promundo, Simavi en Stop Aids Now!. Rutgers besteedt zelf € 10,4 miljoen, 62% van haar totale inkomsten. Dit is hoger dan in 2013 (55%).

Programma Beïnvloeding beleid/publieke opinie

Het grootste gedeelte van de activiteiten wordt door eigen medewerkers uitgevoerd. De bestedingen zijn in 2014 € 1,2 miljoen. Dat is € 155k minder dan 2013 en € 320k meer dan budget 2014.

Kosten van eigen fondsenwerving

De kosten van de eigen fondsenwerving komen uit op € 112k; dit is 5% meer dan in 2013 en € 23k meer dan budget. De kosten van eigen fondsenwerving bestaan voornamelijk uit personeelskosten.

Beheer- en administratiekosten

De beheer- en administratiekosten bedragen 3,6% van de totale kosten (in 2013 4%). Indien de subsidie die direct aan alliantiepartners wordt doorgegeven buiten beschouwing wordt gelaten is dit 6,4%. Dit ligt onder de door ons gehanteerde norm van 9%. Deze norm is afgeleid van diverse factoren. Het CBF schrijft geen norm voor.

Liquiditeit

Eind 2014 is de liquiditeit € 8,4 miljoen. Dit is ruim voldoende om aan korte termijn verplichtingen te voldoen. De daling van de liquiditeit ten opzichte van 2013 wordt voornamelijk veroorzaakt doordat het ministerie van Buitenlandse Zaken de storting voor de toekenning vanuit het SRHR fund voor het ASK programma in januari 2015 heeft gedaan terwijl dit in 2013 in december 2013 nog plaatsvond.

Rutgers doet niet aan beleggingen. We brengen een eventueel surplus aan liquiditeit onder in deposito's op rekeningen van grote Nederlandse banken (ABN AMRO en ING).

Voorzieningen

Van het financieel resultaat van € 297.442 wordt € 135.295 toegevoegd aan de continuïteitsreserve. Deze reserve is bedoeld om de continuïteit van de organisatie te waarborgen en risico's op te vangen. Op de langere termijn streven we naar een vrij besteedbaar vermogen van minimaal drie en maximaal zes maanden vaste kosten, om bij een substantiële inkomstendaling de organisatie in afgeslankte vorm te kunnen laten voortbestaan. Het vormen van een dergelijke reserve is in overeenstemming met de Richtlijn Reserves Goede Doelen van het VFI en het reglement CBF-Keur, waar een maximum van anderhalf jaar van de jaarlijkse kosten wordt aangegeven.

Vanwege afloop van het huurcontract voor ons kantoor aan de Oudenoord reserveren we alvast € 100.000 voor in 2015 te verwachten verhuis- en inrichtingskosten en daarnaast reserveren we € 77.000 voor ons e-learning platform project.

2015 en verder

De afgelopen jaren is Rutgers succesvol geweest in fondsenwerving, met name voor internationale activiteiten. Tot en met 2015 zijn we voor dit werk verzekerd van voldoende financiering.

Voor de periode van 2016 tot en met 2020 hebben we voor ons werk op het gebied van beleidsbeïnvloeding financiering ontvangen van het ministerie van Buitenlandse Zaken. In dit nieuwe programma 'Right here Right now' is Rutgers penvoerder en vormen we samen met Hivos, CHOICE, dance4life, ARROW, LACWHN en IPPF African Region een alliantie.

De drie grote uitvoerende programma's in ontwikkelingslanden lopen af. Voor de continuïteit van dit werk is het belangrijk om in 2015 nieuwe fondsen te genereren.

Voor het nationale werk blijft het een uitdaging andere inkomsten te genereren, naast de instellingssubsidie van het ministerie van VWS, die vanaf 2016 opnieuw verlaagd zal worden.

Financiering voor ons soort werk is sterk afhankelijk van overheidsbeleid en -financiering, in Nederland en elders. Successen van nu geven geen garantie voor de toekomst. Daarom zorgen we voor een organisatie die flexibel kan inspelen op fluctuaties in inkomsten en zich snel kan aanpassen aan veranderende omstandigheden. Ons werk is mensenwerk. We blijven dan ook investeren in onze medewerkers en partners.

Balans per 31 december 2014

(bedragen in euro's)

Activa	31 12 2014		31 12 2013	
Immateriële vaste activa	22.312		39.347	
Materiële vaste activa	60.286		73.437	
		82.598		112.784
Vorderingen en overlopende activa	4.114.489		3.408.293	
Liquide middelen	8.411.003		9.271.053	
		12.525.492		12.679.346
Totaal		12.608.090		12.792.130

Passiva

	31 12 2014	31 12 2013
Reserves en fondsen:		
– continuïteitsreserve	1.708.964	1.573.669
– bestemmingsreserve NPL besteding aan de doelstelling	500.000	500.000
– bestemmingsreserve verhuizing	280.000	180.000
– bestemmingsreserve e-learning platform	77.000	–
– egalisatiefonds VWS	60.149	75.002
– reserve wisselkoersen	– 32.049	– 41.320
	2.594.064	2.287.351
Voorzieningen:		
– voorziening reorganisatie	–	125.918
– voorziening jubilea personeel	42.174	41.147
– voorziening transitievergoeding personeel	26.482	–
– voorziening uitblijven vaststellen CAO	116.200	51.850
	184.856	218.915
Kortlopende schulden	9.829.171	10.285.864
Totaal	12.608.090	12.792.130

Staat van baten en lasten over 2014

(bedragen in euro's)

Baten

	werkelijk 2014	begroot 2014	werkelijk 2013
Baten uit eigen fondsenwerving	983.266	1.130.524	1.069.029
Baten uit gezamenlijke acties	438.915	482.003	510.029
Baten uit acties van derden	1.838.449	1.640.836	2.013.971
Subsidies van overheden	25.984.136	13.193.952	21.425.547
Baten uit rente en koersresultaat	126.340	15.000	141.724
Som der baten	29.371.107	16.462.314	25.160.298
Exclusief mede-indieners MFS II	16.745.243	16.462.314	14.589.756

Lasten

	werkelijk 2014	begroot 2014	werkelijk 2013
Direct besteed aan doelstellingen			
Programmabestedingen:			
– nationaal	3.432.767	3.418.311	3.693.534
– internationaal	23.020.224	10.487.625	18.524.549
– beïnvloeding beleid / publieke opinie	1.153.356	832.189	1.308.660
Som der lasten	27.606.347	14.738.125	23.526.743
Exclusief mede-indieners MFS II	14.980.483	14.738.125	12.956.201
Werving baten			
Kosten eigen fondsenwerving	112.289	89.688	106.539
Kosten acties derden	31.751	36.480	66.925
Kosten subsidies	262.645	283.938	272.285
	406.685	410.106	445.748
Beheer en administratie			
Kosten beheer en administratie	1.060.633	1.207.544	1.046.783
Som der lasten	29.073.665	16.355.776	25.019.274
Exclusief mede-indieners MFS II	16.447.801	16.355.776	14.448.732
Resultaat	297.442	106.539	141.024
Resultaatbestemming:			
– continuïteitsreserve	135.295	106.539	54.334
– bestemmingsreserve verhuizing	100.000		120.000
– bestemmingsreserve e-learning platform	77.000		–
– egalisatiefonds VWS	– 14.853		– 33.310
Resultaat boekjaar	297.442	106.539	141.024

Toelichting lastenverdeling

Specificatie en verdeling van kosten naar bestemming (bedragen in euro's)

Bestemming	Doelstelling			Werving baten
	Nationaal	Internationaal	Beïnvloeding beleid/ publieke opinie	Eigen fondsen- werving
Programmabestedingen	1.279.597	15.562.301	317.256	
Subsidies en bijdragen	–	4.865.579	26.317	
Personeelskosten	1.890.500	2.351.422	631.949	69.491
Huisvestingskosten	84.892	74.494	20.020	2.202
Kantoor- en algemene kosten	163.622	148.712	153.127	40.081
Afschrijving en rente	14.156	17.716	4.686	515
Totaal	3.432.767	23.020.224	1.153.356	112.289

		Beheer en administratie	Totaal 2014	Begroot 2014	Totaal 2013
Acties derden	Subsidies				
			17.159.154	3.792.436	15.036.411
			4.891.896	4.909.094	3.197.456
28.836	238.531	963.254	6.173.983	6.641.178	5.879.800
914	7.557	30.516	220.594	294.217	262.808
1.788	14.788	59.720	581.838	648.350	567.761
214	1.769	7.143	46.200	70.500	75.040
31.751	262.645	1.060.633	29.073.665	16.355.776	25.019.274

Bezoldigingen

(bedragen in euro's)

Algemeen directeur

Dienstverband		
Aard (bepaald, onbepaald, contract, beëindigt)	onbepaald	
Uren (voltijds werkweek)	36	
Parttime percentage	100%	
Periode	maand	
Bezoldiging		
Bruto loon/salaris	103.941	
Vakantiegeld	8.315	
Dertiende maand	7.016	
Totaal jaarinkomen		119.272
Totaal bezoldiging 2014		119.272
Totaal bezoldiging 2013		117.833

Raad van Toezicht

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen een onkostenvergoeding van € 150 per vergadering en komen drie maal per jaar bijeen. Voor leden die niet in Nederland wonen, worden de reiskosten vergoed.

In 2014 bestond de Raad van Toezicht uit:

- M. Baba (tot februari 2014)
- A.C. van Es
- B. Koenders (tot juli 2014)
- N.C.G. Loonen- Van Es
- T.A. de Man
- S. Seims (USA, herbenoemd)
- J. van der Velden
- L.F.L. de Vries
- E.T. Wedershoven
- M. Wijnroks

Het beleven van seksualiteit moet voor ieder mens vrijwillig, veilig en fijn zijn. Met veel passie zetten wij ons daarvoor in.

In Nederland staat de naam Rutgers al decennia-lang voor open, eerlijke en positieve seksuele voorlichting. Tegenwoordig ondersteunen we met name professionals in zorg en onderwijs in het bespreekbaar maken van seksualiteit. Op basis van onderzoek vergaren we kennis en ontwikkelen we effectieve methoden. Ook zetten we onze kennis en expertise in om beleid te beïnvloeden.

Het succes van Rutgers wordt ook in andere landen gezien. Dit inspireert ons om met organisaties overal in de wereld te werken aan seksuele gezondheid en aan vrije keuze in relaties, seksualiteit en het krijgen van kinderen.

Arthur van Schendelstraat 696
3511 MJ Utrecht
Postbus 9022
3506 GA Utrecht

+31(0)30 231 34 31
office@rutgers.nl
www.rutgers.nl
www.rutgers.international

Colofon

© Rutgers, juni 2015

Fotografie: Pieter Glerum, Floor Godefroy, Jelmer de Haas, Kees Hummel, Karijn Kakebeeke, Christiane Kasdorp, Jeroen van Loon, Rick Mandoeng, Leonie van de Mortel, Bram Muller, Benoit Paillé, Prabuddha Paul, Mirande Phernambucq (Hollandse Hoogte), Suzanne Reitzema, Lilian van Rooij, Guus Schoonewille, Thierry Schut, Michael Tsegaye, Kees Veling.
Cartoon: Brian McFadden
Ontwerp: Beukers Scholma
Druk: Zwaan printmedia

U leest nu de publieksversie van het jaaroverzicht 2014 van Rutgers. Wilt u het volledige en officiële Engelstalige jaarverslag lezen? Stuur dan een e-mail naar office@rutgers.nl.

Dank

**aan onze donoren
en opdrachtgevers**

Op deze plek bedanken wij al onze donoren en opdrachtgevers. Door hun genereuze bijdragen kunnen wij werken aan de verbetering van seksuele en reproductieve gezondheid in Nederland en wereldwijd.

Donoren en opdrachtgevers in 2014 zijn:

David and Lucile Packard Foundation
Educaids
Europese Commissie
Equilibres & Populations
Global Fund
Hogeschool Avans
International Planned Parenthood Federation (IPPF)
J.P. van den Bent Foundation
Koninklijke Visio
Ministerie van Buitenlandse Zaken
Ministerie van Justitie
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
Nationale Postcodeloterij
Nederlandse Ambassade in Burundi
Netherlands Universities Foundation for International Cooperation (NUFFIC)
NHL Hogeschool Leeuwarden
Pathfinder International
Pharos (SKN Welkom op school)
's Heerenloo
Stichting Nefkens Ontwikkelingshulp
Trimbos-instituut
Uitvoeringsorganisatie Twinningfaciliteit Suriname-Nederland (UTSN)
United Nations Population Fund (UNFPA)
Warwickshire County Council
Wereldbank
William and Flora Hewlett Foundation
ZonMW